

УЛЛУ ЖОРЛАМНЫ БЫЙРАМЫ БЛА!

Газета издаётся на
балкарском языке
с 1924 года.

Интернет-версия:
zaman.kbr.ru

ЗАМАН

Байрым кюн,
2015 жылны
8-чи майы
№№83-85
(19756)

Багасы 30 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Моллаланы Якубуни жашы Шарафутдинни Къабарты-Малкъар Республикасы Сыйлы грамотасы бла сауғалауу юсюнден Къабарты-Малкъар Республикасы Башчысыны УКАЗЫ

Жамаат иште тири къатышканы эмда кеп жылна бот жарыкчы урунган ючюн **Моллаланы Якубуни жашы Шарафутдинни** – Урушну урунуу, Сауланган кючлени эмда право нызамны сакълауу органланы ветеранларыны (пенсиячыларыны)

Къабарты-Малкъар республикалы жамаат организациасы председателини орунбасары Къабарты-Малкъар Республикасы Сыйлы грамотасы бла сауғалауу.

Ю. КОКОВ

Актив

Патриот сезимлени кючлендире

Тырнауазуу 2-чи номерли орта школу улуу къуруачи ишлегери къатышкан урдуеждениладан бирди. Кеп болмай да мында эки магъаналы иш болганды, «Часовой у знамени Победы» деген акцияны чеклеринде мектепте Хорламын белгиси берилгенди.

Былым элли школуну келечилерини къолундан Къызыл Байракны колтасын сыйлы карау алган эди. Ол акцияга уа Элбрус району администрациясы башчысы Уналаны Казим, Россейни ОСБ-сыны Къабарты-Малкъарда Управлениасыны бла Россейни МВД-сыны Элбрус районда бөлуюмоно башчылары

эм билим беруу сферада ишлегенде да къатышкандыла. Элбрус району администрациясы башчысыны орунбасары Арашохъаланы Раиса, Хорламга жораланы барды-

рылган ишлени жамаатка, къыралга да улуу къыйматы болганын белгиле: «Жаш адамла Хорламын келтирген тамата тёлуюно унутурга эркин тёлуюди», – деп чертгенди. Ол Тырнауазуу 2-чи номерли школунда окугъанланы патриот ниетде юйретуге астам эс бургандай, себеплик этгендей келгенери ючюн Битеурросей миллет фронтун активистерине, усталлага эм окучулагъа да ыспас этгенди.

Алгъаракълада бу организацианы башламчылыгы бла, Хорламын 70- жыллыгына жораланып, «Жигитни атын – школга» деген къырал патриот проектти чеклеринде башында сагъыннган окуу юйге Совет Союзуну Жигити Василий Кузнецовну атын атарга оную этилген эди. Аны бла баймалы ол кюн школу арбазында эсертме къанганы ачылууу да болганды.

Алгъаракълада бу организацианы башламчылыгы бла, Хорламын 70- жыллыгына жораланып, «Жигитни атын – школга» деген къырал патриот проектти чеклеринде башында сагъыннган окуу юйге Совет Союзуну Жигити Василий Кузнецовну атын атарга оную этилген эди. Аны бла баймалы ол кюн школу арбазында эсертме къанганы ачылууу да болганды.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус району администрациясыны пресс-службасы,
Суратланы ХАДЖИЛАНЫ
Жамал алганды.

Алгышпаула

Мамырлык, къолайлык тежейбиз

Улуу Ата журт урушуну хурметли ветеранлары, тылда ишлегенле бла урушуну сабийлерни Къабарты-Малкъарны жамааты!

КПРФ-ни Къабарты-Малкъарда регион бөлуюмоно Комитети сизни барыбызга да багъалы, сыйлы Улуу Хорламын байрамны бла жорегенде алышканды. 1945 жылда 9-чу Май къыралбизны жигитлигини тарыхна ёмюрлеге жазылганды. Урушун оулакларында Ата журтубузу жалныкъсызлыгын, мамыр жашуачуны сакълаган, жашарга, ойнырга эркинлигибизни къорулаган халкыны батирлыгы ёмюрледе да унутулук тёлуюди. Ветеранланы-фронтониклени, тылда урунганланы, урушун сабийлерини – къызауты къыйын жылларында Хорламын келтиргенлени, арда уа къыралбизны чачылган молелерин сагы юсоуне этген-

лени барысында алында баш урабыз, хурмет этебиз. Жарсымга, адам улуну тарыхында бек кююса эм къылаи уруш бошалганын 70 жыл озган эсе да, Россей Федерацияга бизны фашизмни къужур хазоснама къажу турурга тошкенди. Хар бирибизге да Улуу Хорламын дарахсан тошоргорге сойгенеге къажу турурга, асталарбизны бла асталарбизны жигитликлерин ёмюрлеге эсибизе тутарга борчулубуз.

Бу уллу байрам кюнде уа биз Хорламын келтирген хар адамга, халкъа, аны тарых ючюн къыйметли хар инсаннга да мамырлык, ырахатлык эмда узак ёмюр тежейбиз.

Борис ПАШТОВ,
КПРФ-ни КъМР-де регион бөлуюмоно комитетини биринчи секретары.

Тынчылык эмда ырахатлык - сизге

Бу кюн биз о къылаи урушуну къужур эм жарыкъ кючлерин эсеребиз, аны оулакларында жоюлган халкъа хурмет этебиз. Бек башы уа – ол къызаутта сау къалганага, Хорламын келтиргенле баш урабыз. Фронтоникле кюнден-кюнге азияты бародала. Алай тыны ветеранларыны жигитликлерини да унутурга эркин тёлуюди. Ала, жанлары-къанларыны амай, келер тёлуюле мамырлыкны сакълагандыла.

Биз а – Улуу Ата журт урушуну Батырларыны туудуклары – миллионла бла адаманы жашуачыны багъасы бла келтирген Хорламын дарахсын тошормеге керекбиз. Биологияда уа тууган журтубузу къорулаганланы, жигер уручулары бла Хорламын жууклашдырылганын, коңдогерелени

къыйынлыкларын кёргенлени эсибизде ёмюрлеге сакълагарга борчулубуз. Улуу Ата журт урушуну аскерчилерини жигитликлерини юлгоси, бизге къыралбизны ойнаытуга коч-къуру берип, хар Россейли юйюрге къолайлыкны, отурулукъны, ырахатлыкны келтирирге себеплик этсин.

Бизни хурметли ветеранларыбыз, сизге эмда сизни жууклаштырмакъ эмдирлик, келишүүлук, саулык эмда къолайлык тежейме.

ЧЕЧЕНЛАНЫ Ануар,
Къабарты-Малкъарны Жамаат палатасыны председатели.

Бизге юлгю болганлай къылыксыз

Къабарты-Малкъарны Сатыу-алуу-промышленность палатасыны атында Улуу Ата журт урушуну ветеранларын битеу Россейли халкъга сыйлы болган байрам бла – Улуу Хорламын бла алыш-лауу. Ол бизге дагыда аскер махтаулукун эмда эсгертино кююди.

Сизни Ата журтга кертчиллигибиз, жигитлигибиз не заманда да бизге юлгю болганлай къылыксыз.

Бизни ботон жууалы болурга итиндирилик, иги ишлеге кёлдендирикди. Жорегини теренинде алышлай, сизге сау-луук, ырахатлык, мамырлык тежейме.

Хасан ГУКЕТЛОВ,
Сатыу-алуу-промышленность палатасы председатели.

Беларусьну бла Россейни Союзуну Парламент Жыйылуууну Советини эки къыралны да граждандарына ЧАКЪЫРЫУ СЁЗЮ

Беларусьну бла Россейни хурметли жамааты!

9-чу Майда биз совет халкыны Улуу Ата журт урушуну Хорламын 70-жыллыгын белгилейбиз. Хар бирибизге да ол сыйлы кюн болганды, битеу дуния тарыхда артыкъда магъаналы ише айланганды. Бу кюн биз Ата журтубузу сейирини къорулагарга, аны жалныкъсызлыгын сакълагарга кереклисини ботонда сезебиз.

Улуу Хорламын конон белгиле, патриотизм жашуачыларда артыкъда магъаналы жерин алганага, Ата журтубузу жалныкъсызлыгы, мамыр жашуачунон жанлары амагъанлыга хурмет этебиз. Хорлам Совет Союзуну халкларыны араларында шубёлукну хайырындан да келтиргенлени унутмагъыбыз. Ол а бизни къыралланы арасында биологияда да сакъланады.

Беларусь эмда Россей сынган къыйынлыкла, этген къоранча миллионла бла адаманы жашуачылары бла санададыла. Аны ючюн урушуну оулакларында жолларын бергенлени аманлагарга, аланы жарыкъ

сыфатларын бузарыгъа, аны бла бирге уа нацистлени къужу ишлерини башын жуурга юйрегенлеге тёлуп турурга жарыкъ тёлуюди. Ол къызаутта сау къалганага, Улуу Ата журт урушунан къыйталаны жигитликлерин эсе тутуу, аны бла бирге уа тарых тёлуюно сакълау, аны уа жолдан жазарга изилгенлеге чек салуу борыбызды да сыйлы борчулубуз.

Биз, Беларусьну бла Россейни Союзуну Парламент Жыйылуууну депутатлары, эки халкыны да толу эркинликке келечилерга, къыралбизны граждандарын, ол къужур ише къыйталымыз кючюн, озган ёмюрлени дерслерин унутмазга, нацизмни жигитликке кёргозуге сойгенеге къажу турурга, ол къылаи урушуну тарыхын тоу кёргозуге чакъырабыз. Ол а Жер башында мамырлыкны, жарошүүлукну, борыбызды да юйбозда къоруулуукну жалчытырк жангыз амандала.

Улуу Хорламын байрамны бла, хурметли нётерлерибиз!

ЖЫЙЫЛУУ

Эсертме эмда музей ачылгандыла

Тюне Нальчик шахар округуну администрациясыны мекемеси алында майда Ата журт урушуну махтаулуку 1-чи даражалы орденни намысына ачылган постаменти алында жыйылуу болганды. Алайга Улуу Ата журт урушуну ветеранлары, студентле, школчула, сабий саддан къызчыкыла бла жашчыкыла да келген эдиле.

Эсертмени къатында болган митингнин ача, шахарны мэри Мухамед Кодзиков ветеранлагъа ыспас этгенди, келе турган жарыкъ байрам бла алышлагъанды. «Къабарты-Малкъар Республика эмда

уа нальчикчиледе. Тогузаулан Махтаулукуну орденни толу кавалерли болгандыла, ол минден артыкъ жерлешибиз урушда этген кишиликлери ючюн орденле эм майдалла бла сауғалангандыла.

Мингиле бла тиширүүлэ, актыубалыкъ болгандыла, къыртла да уруш жылда хорламын жууклашдырыр ючюн, къолдан келгени амай, кече-кюн демей ишленгенди. «Хар зат да фронтка, хар зат да хорлам ючюн!» деген чакъырыу аланы узакъ төрт жылга озулган къызаутта жашуа жоруклары болганды.

Шахарны администрациясыны башчысы, ветеранлагъа айланп, ала битеу дунияга да бек сыйлы сауға этгенлери, оюлган къыралбизыны аягы юсоуне савыр ючюн

дырар ючюн, къадалып окуругъа, эринмей ишлерге керек болгандарын эсертгенди.

Андан сора постаментге ветеранла, алайга келгенле да толу салганага администрацияны юйюно алында суртах тошкенди. Биз бла уа бары да экинчи этажда «Махтаулукун» жангы музейин ачарга чакъыгандыла.

«Мында ветеранларыбызны суратлары, уруш жылда жанларында жюрютген затла, бусагъатдагы замандан суратла да бардыла. Улуу Хорламын 70-жыллыгыны байрамны алында администрацияда ишленгенде сизге, бизни фашизмден къут харманлагъа, сауға халда къурагъанды бу музейни, дегенди Мухамед Кодзиков.

Къызыл лентаны кескенден сора ветеранла, къонакыла да къабаргыда жарашдырылган музейге къарагъандыла. Анда шахарны сыйлы ветеранларыны суратларыны къатында «Нальчик – Аскер махтаулукуну шахары» деген белги, 2010 жылда Россейни Президенти Дмитрий Медведев къол салгъан сыйлы грамота да бардыла.

Ол кюн администрацияда ишленген ветеранлагъа хант столла да къурап, фронтвой жю граммла да эдирип, концерт да кёргозгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият,
Суратланы автор алганды.

аны ара шахары немисли фашистлени алында кюлюшюн къошканды, дегенди ол. Улуу Ата журт урушуну фронтларнда бизни алышш минден артыкъ жерлешибиз сермешгенди. Кырыкъ минден артыгы юйлерге къайтамагъанды. Жерлешибизден 26 адам эмда арта республикага кечгенледен да жетеулен Совет Союзуну Жигити деген сыйлы атха тийишли болгандыла. Аланы онбири

кеслерин амай урунганларын, ёсюн келууатуугъа кесини юлюшюн къошканды, дегенди ол. Улуу Ата журт урушуну фронтларнда бизни алышш минден артыкъ жерлешибиз сермешгенди. Кырыкъ минден артыгы юйлерге къайтамагъанды. Жерлешибизден 26 адам эмда арта республикага кечгенледен да жетеулен Совет Союзуну Жигити деген сыйлы атха тийишли болгандыла. Аланы онбири

кеслерин амай урунганларын, ёсюн келууатуугъа кесини юлюшюн къошканды, дегенди ол. Улуу Ата журт урушуну фронтларнда бизни алышш минден артыкъ жерлешибиз сермешгенди. Кырыкъ минден артыгы юйлерге къайтамагъанды. Жерлешибизден 26 адам эмда арта республикага кечгенледен да жетеулен Совет Союзуну Жигити деген сыйлы атха тийишли болгандыла. Аланы онбири

Тарыхны бетлери

Къабарты-Малкъарны тынгылы къошумчулуугъу

Адам улуну тарыхында магъаналыкъ бир заманда да тас болмазлык ишле бардыла. Немисли-фашист аскерле башлагъан Улуу Ата журт уруш, сезюс, аллайлаадаты.

1941 жылда 3 сават 30 минутта мамырлыкны юсюнде келишимни бузуп, Германияны аскерлери СССР-ни залада, жанында келеринден киргенди. Союзникле бла бирге санагъанда, къыралбизгъа 4 миллион 300 минг адам чабыулуулук этгенди.

Урушуну биринчи такыйкыларын башлап, фронтда болуу ослатъа кетгенди. Совет Аскерлени не уллу жигитлик кёрюстген эседе да, душманын алгъа барыуну тыялмагъандыла. Халкъ, къыран оюнуула да къызаутны ал кюнлери былай къужур болукъула деп ахирда башларына келтиргенди. Ол кезинде психология хазырлануу урушуну биринчи кюно окъуна

хорлам бла бошаллыксыды, къызаут кесибизде утъай, жануу жеринде бардырылыкды деп, алай къурагъан эди.

Къызаутны биринчи кюнде-ринде ЦК-ны Политбюросу къыралбизыны урушка хазырлап башлайды. Баш командованиени Ставкасы, 30-чу июнда уа Къорулузынуу къырал комитети къурапалдыла. 1941 жылда 25-чи октябрьде уа Нальчикни къоруула комитети ишлеп башлайды. Ол а республиканы къыйын сынаулагъа хазырлау жумушлары толтурурга, фронтну бла аскерини битеу керекле бла жалчыты ишлени тамамларга борчу эди.

Битеу совет халкъ бла бирге фашист Германияны уатуугъа Къабарты-Малкъарны жашлары бла къызлары да къатышдыла. Урушуну биринчи кюнлеринден республикада душманнга къажуу кючлени жыйшдыруу, экономиканы

аскерни кереклерин жалчытыугъа буруу барды. Къабарты-Малкъарда аскерге чакъыруу пункта къызаутны биринчи кюндеден окъуна ишлеп башлайдыла - 1941 жылда 23-чу июнда.

Биринчи айдада бек минден аслам жаш фронтка кеслерини ырадылыклары бла кетгенди. Шимал Кавказда 175-чи, 337-чи, 11-чи стрелкой дивизияла къурапалдыла, аланы тизгинлерине Къабарты-Малкъарны уаллары да кошулардыла.

Элбериде фашистлеге къажуу митингиле, жыйынула бардырылдыла, алада халкъ душманны жомъ этерге хазырлыкларыны айта эдиле. Къызаутка къатышарга сойгенлери ар кишиле бла бирге тиширүүлэ да билдире эдиле.

Механизацияланган корпуслудан эмда Къызыл Аскерге бир жерден башхасына терк келатмагъанлары бла байламлы 1941

жылда 4-чу июлда СССР-ни Къорулузынуу къырал комитети «Къышак халда аты аскер дивизиаланы къурауну юсюнде» бегимни къабал кёреди. Анга тийишлиликке къыска заманын ичинде ючюшер минг адам къуллукъ этген 100 минг аты аскер дивизия жыйшдырыр, аланы фронтка ашырырга борч салынады.

Къабарты-Малкъарда уа ноябрь айда 115-чи аты аскер дивизия къурапалып башлайды, анга 5,5 минг адам киреди. Аны аскер керекле бла жалчытыуу уа республиканы халкъы кеси буюмла келди. Миллет аскер беклени къурау, башха шартла бла бирге, политика магъананы да тутханды. Алай бла кеп миллет совет къыралбизыны душмандан къоруулауу хар халкъ да кесини къошумчулуугун этгени чертилгенди. 1942 жылда май айда дивизия фронтка кетди.

Ахыры 2-чи бетледи.

САЙЛАМЛЫЛА

Кызыл Аскерин офицерлери

Фашист аскерлери Москваны кыатанды, Сталинградда, Курск дугада ууатууну, Висла-Одер эм Берлинни алыуну, дагы-ыда стратегия магыаналы башха операциялары планлары фронтлары башчыларыны кыатышыулары бла кызауат баргын аулаккада толтурганла офицерле эдиле: взводданы, роталаны, батальонданы, полклары командирлери. Ала баргандыла атакага кетюрюлген солдатланы ал тизингеринде. Бюгон аланы жаланда бир кызуумларыны атларын эсгеребиз, барын да санаргя онг жоккюу.

Депулары Сафарны жыш Хаким урушуну бошаш, аскер бөлүмге тебигерейле, уруш башланганды. Ол кыулук этген танк полк чеккен узакда туюлду эди. Танк аласында кырауучу пунктдан танк ротаны командирли Депу улуна билдирдиле, таш жолда мотоциклге көрөндиле. Аланы ызларындан - танк-ла. Хаким сермеше ызарларнырга буйрук береди. Колонаны жууук көлөмге кыюуп, бизни танкчыларга буйрук берди. Колонаны жууук көлөмге кыюуп, бизни танкчыларга буйрук берди. Колонаны жууук көлөмге кыюуп, бизни танкчыларга буйрук берди.

Депулары Сафарны

Бир бири ызларындан шахарларга эм элперибиз азыландыла. Майор Депу улу, артка кете баргын депу-маны кыууа, жау аскерлеринде жол чады. Ол солдатланы ослеринден дайым кыайгыруулук этгенлей турганды. Аш-суу бла кыалай жалчытылгандарыны кыарганды. Аны ючюн ала командирлерин бек союгендиле. Депу улу башчылык этген гвардиячы танк полк германлы фашишны ууатуырга ахырына дери кыатышканды. Уруш отунда чыныкчын офицер аскер билгени бсдорюлюкюсунден да унутмагында. 1957 жылда М.В. Фрунзе атлы академияны бошоганды. Бир талай жылы танк аскерини генерал-майору Туркестан аскер округу командуюшчыны заместителли болуп турганды.

Малкыр халкыны махтаулу жашларындын бири Депулары Хаким немисли-фашист аскерле бла сермеште этген кишилик эм жигитлиги ючюн Ленинни ордени, Кызыл Байраккы ордени бла эки кере, Ата журт урушуну биринчи эм кинизи даражалы, Кызыл Жулдузун, Александр Невскийни орденири, «За отвагу», «За боевые заслуги» эм кеп башха майдалла бла саугаланганды.

Бабаланы Солтаны аты республиканы право ичамыны сакылачу органларыны тарыхында өмүрдөн ахыргы кыаллыккыды. Ол кылыгы, иши, адамыла бек кесин журюте билгени бла кепледен айырмалы эди. Генерал чыны да Кыбарты-Малкыны право органларында ишлей тургандай алганды.

Урууну жолун а Ак-Суу элини орто школунда башлаганды. Ата сабилени ана тилге юйретип турганды. Алай уруш башлангандан сора ага, бу ишин кыюуп, Ич ишлени Халк Кыаймырза бла анысы Фрунзе атлы академияны бсдорюлюкюсунден да унутмагында. 1957 жылда М.В. Фрунзе атлы академияны бошоганды. Бир талай жылы танк аскерини генерал-майору Туркестан аскер округу командуюшчыны заместителли болуп турганды.

Малкыр халкыны махтаулу жашларындын бири Депулары Хаким немисли-фашист аскерле бла сермеште этген кишилик эм жигитлиги ючюн Ленинни ордени, Кызыл Байраккы ордени бла эки кере, Ата журт урушуну биринчи эм кинизи даражалы, Кызыл Жулдузун, Александр Невскийни орденири, «За отвагу», «За боевые заслуги» эм кеп башха майдалла бла саугаланганды.

Бабаланы Солтаны

буйругуну юсюнден алыкка эшитилгени эдиле. Кеслерин а тоз ол буйрукка айтылганыча журютгендиле. Солтан да кыраат тургандай, кыатнда комбат Ситников жан алады, аны азындан а политрук Вилкомир. Кыраан сууну боюнда аны бла бирге кыулук этген алты жоо аскерчибиз кыабир юлюшерин тапканды.

Полкку сау кыалган аскерчилерине уа архта, Майкоп, Нефтегорск, Черноговка, Кувшинка таба, кетерге тошганды. Ол сермеште Бабаланы Солтан, аны бир жерлерини Баскычтанланы Магомет, Шеихахмед Мухамед, Василий Максименко, Уналаны Мухтар, Махмиланы Жамал, Мурад Жукюев чынтты жигитле болганыларын, Ата журтлары тазда да жеркелеринден сюйгенлерин керти ишде кырготтогендиле.

Бизни республика, насып-ла, генералдары, жигитлери болганыларын, Ата журтлары тазда да жеркелеринден сюйгенлерин керти ишде кырготтогендиле. Бизни республика, насып-ла, генералдары, жигитлери болганыларын, Ата журтлары тазда да жеркелеринден сюйгенлерин керти ишде кырготтогендиле.

ТОКУМАЛАНЫ Раиса

Хорлам!

Кыраа кыуш, кыаруу сынай, кыюорюлдо, кыанатлары, кыан саркыа, кыюорюлдо. Миллетлени бирлиги - оюлмаз кыюорюлдо. Ол кюн бла уллу хорлам кеп турганла. Шуулдап, кызыл байраккы ослертенде, жигитлери кыозолгонде, Кеп миллетли кыарлым сауп алат, Ата журтуну кыорууларга тизилгенде. Адам кыаны - сыйлы кыан - жерге тамды, Оок тыйип, Ата журтуну жери жанды. Кыраан сууну боюнда аны бла бирге кыулук этген алты жоо аскерчибиз кыабир юлюшерин тапканды. Полкку сау кыалган аскерчилерине уа архта, Майкоп, Нефтегорск, Черноговка, Кувшинка таба, кетерге тошганды. Ол сермеште Бабаланы Солтан, аны бир жерлерини Баскычтанланы Магомет, Шеихахмед Мухамед, Василий Максименко, Уналаны Мухтар, Махмиланы Жамал, Мурад Жукюев чынтты жигитле болганыларын, Ата журтлары тазда да жеркелеринден сюйгенлерин керти ишде кырготтогендиле.

Етюрлюк

Битирланы Чапай Хорлам элде тууганды. Урууну жолу да ол мында башлаганды. Хорламга жоо ташыган машина бла биринчи кирген да Чапай болганды. Берлепке эл кыураалганды, ары кепюн, жангы жерге жа шуу мурдоруу аскерле тири кыатышканды. Болсада ол кюне кепте созулмакчыдыла. 1940 жылда 15-чи майда Битир улуу Кызыл Аскерге чыгарылды. Ол, Ленинградны кыатында энит

Ленинградка аш ташыганды

артиллерия аскер бөлүмге торжон, прожектор ташыган машинада ишлеп башшайды. Ол аны биринчи борчу эди. Улуу Ата журт урушка да алайда тобейди. Бирде машинанын оранжаман жектор бла шахарны кечки кепюн жарыта, бирде ташыкчыга жорюк, бирде уа ташыкчыга тарады. Кырушюно ашынган Ленинграддан аш, суурудан, кыарсуудан да адамга жыгылып кыала эдиле. Кыабирганага танып, бузуп турганга кыарап, жанлары саулары медицина бөлүмүне айдоруп да турганды Чапай кыулук эткен аскер бөлүмдү.

Танк бригадада болганы заманында (аны таматасы уа аты айтылган аскер башчы Вяземский эди) этген жигитликери ючюн Кызыл Жулдузун эм Ата журт урушуну экинчи даражалы орденлеге кырготтоелген эди. Чапай «Жашуу жолу» бла машинасына тодуу оксодан, аш продуктундан толуп да жорюгонди. Ладога кельно буа кысыкандан сора жанларыны кыюорюлганы алай этуп турганды. Башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады. Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады.

Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады. Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады.

Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады. Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады.

Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады. Машина жюрюктөн а, башындан немис самолётун атык бомбала, бууну улпу тешкеден элек-апык этип кыюу эдиле. Экинчи кюнгө алайын жукта буа жабады.

Кыюулары Иосиф - майору, жау аскер полкуну командирли. Новосибирск тийресинде болганы сермеште эчки жигитлиги эм аскер бирлигине башчылык этерге усталыгы кырготтогенди. Кызыл Байраккы ордени, эки кере саугаланганды. Юсюндөн биринчи кере жазылмайды, ол себептен а кыска айтып кыюубиз.

Безюланы Якубуу аты басмада кеп айтылган болсо да, ол Малкыны жигит уланларындын бири эди. Владикавказда жашап турганды туюбшген адам аны бла. Гвардияны подполковникни, ардивизионну командирини кыюорюлденден бла майдаллаганды толду эди. Кызыл Байраккы эки ордени да жалтырай. Бёзоу улуну дивизиону душманын кеп техникасына да санда танкларыны самодомчаларын жок этгенди, жау аскерилерин кыырганды.

Гвардияны майору **Нагсталаны Хажибекир** аскерге чакырылган аскер алында ВЛКСМ-ни Хорлам-Бызыны райкомуну биринчи секретары эди. Фин урушка кыатышканы ючюн Кызыл Жулдузун ордени бла саугаланганды. 1942 жылда 8-чи армияны кыуумунда гитлерчилерден Нальчик эм Владикавказ шахарлары кыоруулаганды. Наста улу 1943 жылда немисиле бла Керчь жери айрыканды уруш этгенди. Тенгизчи жау аскер батальонуну комиссары эди. 1944 жылда, таулу халкы тууган жеринден зор бла кыюорюлгенден сора, уруш бардырган аскерден эркин этилип, Кыргызды ССР-ге келгенди. Москвага жаза кетип, дагында фронтка кыайтканды. Тууган журтубузуну кызыу жорюккети патриоту душман огу 1945 жылда январьда жыккыланды.

Лейтенант **Кючмезланы Абдулуу** генерал Гладковну юносан дивизионыны кыуумунда 1943 жылда сора политрук Кючмез улу токтаганды аны орунуну. Гладков «Десант на Эль-туну» деген кытабында толуп айтылды Кючмез улуну жигитлигин юсюндөн. Десантчылардан 26 адамгя Совет Союзну Жи-

гити деген ат аталганды. Пладдармын бек кыюуну жерин - школун тийреси - Абдулпаны ротасы кыоруулаганды. Алтын Жулдузун уа кыызганыганды ага - репрессияга тошгон миллетни адамына. 1944 жылда 10-чу майда лейтенант Кючмезланы Абдулуу Севастополь ючюн сермеште жан бергенди. СССР-ни Баш Советини Президиумуну Указы бла Ленинни ордени бла сауга-

райма да, акылылыгы, жигитлиги бетинде кыюуну турды деп, кельюме алай келди. Зекерия 1944 жылда февральда Белоруссияны азатлау сермеште өлгөндү. Жигит комбаты аты школлагы, орамлагы аталганды. Совет Союзну Жигитине кырготтоелген эди (өлгөндөн сора). Алай, миллетини. Быллай ишин дуняны бир башха кыарлында кыюрук туюлсюз. Жигитликни

уруш этеди германлы фашистке бла. Висла - Одер операцияга кыатышканды. Ол рейстангы кыабиргана экинчи даражалы офицерлерден бириди. Кызыл Жулдузун ордени бла эки кере, Ата журт урушуну 1-ичи эм 2-ичи даражалы орденири, майдалла бла саугаланганды. Кеп жылланы урушуну ветеранларыны Нальчик шахар советине башчылык этгенди. Миномет батареяны ко-

руучу эдим, ага кесимеча ышанганма», - деп эсгере эди Зубов. Кёккёзгө атын сагыныса, алгынгыны полковникке бети жарычу эди. Ма алай сюе эди ол таулу жерде. Элюсер улуну ротасы Одерден биринчи болуп өтгөн эм Германияны жери бек алты кирген аскер бөлүмдөдөн бири эди. Кёккёз кесини солдатларын фашистке бла кыол сермеште кеп кере кийргенди.

ла, техникаларын бомбала бла уруп бузгандыла. Танк батальонданы командирлери **Залихонаны Магомет** бла **Зокланы Кыюаккыбин** атларын сагыныкы кыаргя болмаймы. Залихон улу «ИС» ауур танкы бла 1941 жылда 17-чи ноябрда Кызыл майдада парадка кыатышып, алайдан Тююзюлей фронтка кетти. Кызыл Байраккы, Ата журт урушуну 1-ичи эм 2-ичи

Кыюучуланы Иосиф.

Нагсталаны Хажибекир.

Кючмезланы Абдулуу.

Эзелтаны Зекерия.

Чеченланы Шамил.

Безюланы Ахмат.

Элюсеруланы Кёккёз.

Кыюдирланы Мухахир.

Залихонаны Магомет.

Зокланы Кыюаккыбин.

ланганды (өлгөндөн сора). Эзелтаны Сюлеменин алы жашы уруш этгендиге гитлерчи фашистке бла Зекерия, Локман, Исмайл, Мухадим, Адилгерчи, Зулкыарий. Аладан бирини да насыбы тутмагында юйюне кыайтырга Шахарибиз офицерлени юслеринден болганы себепли зисибини Зекерияга буурык. Майор гвардиячы жау аскер батальону командирини **Эзельтаны Зекерия** Симополь областында сермеште кыатышканды. Зисимизде бек иги комбатын ол саналганды. Аскер бөлүмгө башчылык этерге хунерлети эм эчки жигитлиги бла да айырмалы болганды. Сууртаны кы-

миллети болмазга керек эти, амалыкчыныча. Разведка взводу командири тамата лейтенант **Чеченланы Шамил** аскер кыулугун Узак Востокка Даурия чекки округда башлаган эди. Чекке жаш тынчкыкты туюлду эди. Шпонина, диверсантла буа тобеширге, атышырга, туююшорго да тошгениди жерешибизге. Алай Чечен улуну журюги улпу кызауат баргын жерге тартканды. Бир бири чындан рапортка жазды, фронтка жерибирлерин тилеп. 1944 жылда Шамил 7-чи гвардиячы атлы аскер корпусуну 54-чю полкунда разведка взводу командири болды. Польшаны жеринде

мандири капитан **Бёзюланы Ахмат** 1942 жылда Висла чеккени онг жагысында гитлерчилени кыоруулану ызларына мирилге бла минала атханды. Немис фашист жоолганы болуп эди Бёзоу улуну минарынды? Бёзюланы Ахматны аты Сталинградда Мамаев кургунда жазылды. **Элюсеруланы Кёккёз** (фронтда ага нёгерлери Николай дегендиле). Мени кошуум, отставкадагы полковник (жанат ахуура болсун!) Тамата лейтенант Элюсер улуну Кёккёз Зубовну батальонунда жау аскер ротаны командири болганды. «Бек кытыны борчланы мен хар заманда да Николайны ротасына бую-

Аларынды дайым да кеси барганды. Аны ючюн аскериле командирлери бек союгендиле. Ата журт урушуну 1-ичи эм 2-ичи даражалы, Александр Невскийни орденири, «За оборону Киева», «За взятие Берлина» эм башха майдалла жасай эдиле батыр малкыныны кеп кыюорюгун. Таулу жашла авиакаскадрильяга, танк батальоннага, ардивизионнага да башчылык этгендиге Капитан **Кыабирланы Мухажир** жангы куралган 483-чю истребитель авиалполкка эскардирлыны командири эди. Аны самолётлары душманды кёккө-жау, жерде-жау аскерчилерин кыырганды.

даражалы орденири, майдаллары шагатылары эдиле жигитлигин. Зокланы Кыюаккыбин, гвардияны капитаны, кеп улпу сермештеге кыатышканды. Немисиле бла Ржевни, Вязьманы тийгизди. Совет Пруссияда да сермештеди. Гитлерчилени кеп техникаларын, аскерчилерин да жок этгендиге Зока улуну танкчылары Кыюаккыбин Кызыл Байраккы кыатышып, улпу аскерилеринде урушуну орденири уушый болганы эди. Совет Союзну Жигитине кырготтоелген таулу жашланы араларында аны аты да бады.

КыУБАЙЛАНЫ Алай.

Игилик болур ючюн, кишилик керек, кишилик болур ючюн, адамлык керек

БАЙСОЛТАНЛАНЫ Алим.

УММАЙЛАНЫ Мухажир.

Кубати КАРДАНОВ.

Кабард КАРДАНОВ.

Филипп АГЕЕВ.

Григорий АТАМАНЧУК.

Николай БУСАРГИН.

Григорий ВОРОВЧЕНКО.

Анатолий ЕМЕЛЬЯНЕНКО.

Иван ЗУБОРОВ.

Николай КАЛЮЖНЫЙ.

Назир КАНУКОВЕВ.

Василий ЛЕВЧЕНКО.

Иван ЛИПЧАНСКИЙ.

СССР-ни заманында битю да 12 776 адам сауғаланганды. Аладан жюздөн асламы эки кере Жигитле болгандыла. Саугалангыланы араларында тыш кыраллыла да бардыла.

Майлал 1939 жылда 1-чи августда СССР-ни Баш Советини Президиумуну «Совет Союзу Жигитлерине энци кыошак белгилене юслеринден» Указы бла тохташдырылганды. Ол сыйлы ат кеси уа беш жылгга алгга тохташдырылганды. аны бла бирге грамота бла Ленинни ордени берилгендиле.

★ ХОРЛАМНЫ САУГЪАЛАРЫ ★ Совет Союзу Жигитини «Алтын Жулдузу»

Ол СССР-ни орденлерини бла майдаллары араларында бек сыйлы сауғагга саналганды эмда Совет Союзу Жигити деген махтауу ат бла бирге берилгенди. Аны бла кыралны аллында кыйынлары болгъан, таза да уллу жигитлик этген адамланы бла коллективлени сауғалагандыла.

Майдалны эскизин Гознакны баш художниги Иван Иванович Дубасов ишлегенди. Ол Ленинни орденини бла СССР-ни гербини соавторду, ахчаланы кеп тюрлюлерини да авторду.

Жулдуз 950-чи пробалы алтыдан ишленгенди, ауурлуугу 21 грамм чаклы бар эди. Кепчиги уа кюмюшден эди (13 грамм чаклы бир). Майдалны саулай ауурлуугу 34 граммгга жетмегенди. Алгга ал бетинде «Герой СС» («Герой Советского Союза») деп жазаргга белгиленгенди. Алай аны терс аныларгга боллук эдиле да, ол жазыну кыабал кермегендиле. Сора арт жанында «Герой СССР» деп жаздырылгандыла.

Биринчи номерли «Алтын Жулдузун» 1939 жылда 4-ию ноябрде лётчик А.Ляпидевский алганды. Аны бла бирге дагыда 1934 жылда челюскинчилени кутхаруугга кыатышкан алты поларнын лётчик сауғаланганды. Аланы барысы да ары дери да Совет Союзу Жигити деген аты жюрютгендиле. Улуу Ата журтну жылларында уа

Совет Союзу Жигити деген ат юч кере жаланда юч уллу аскер башчыгга берилгенди. Аладан бири Совет Союзу Маршалы Георгий Константинович Жуков, экинчиси лётчик-ас Иван Никитович Кожуб эмда ол сыйлы ата юч кере биринчи болуп тийишли болгъан лётчик Александр Покрышкин.

Жигитлени араларында 90-дан артык тиширйу болганды. Аладан бири - Мария Октябрьская, баш иеси ючюн дерт жетдириге ант этип, танкны жорюлоп турганды. Ол сыйлы ат анга 1944 жылда ол елгенден сора берилгенди.

Душманны ууатыгга Кыбарты-Малклары халксы да уллу кыошумчулук этгенди. Республиканы 60 мингден асламы адалы тюрлю фронтлада сермешгендиле. Аладан 38 мингден асламы уруш аулаклада кялгандыла. Улуу Ата журт урушун кезиунде болдургъан жигитликлери эм кишиликлери ючюн Кыбарты-Малклары 26 махтауу жашына Совет Союзу Жигити деген ат аталганды.

Николай ДВУРЕНЧЕНСКИЙ.

Николай ДИДЕНКО.

Хасан ИВАНОВ.

Исай ИЛЛАЗАРОВ.

Ахмед-Хан КАНКОШЕВ.

Василий КУЗНЕЦОВ.

Грант ОГАНЬЯНЦ.

Пётр ПЛОТЯНСКИЙ.

Михаил РОГАЧЕВ.

Сергей СТЕБЛИНСКИЙ.

Владимир ТАМБИЕВ.

Сергей УШАНОВ.

Михаил ЯХОГОВ.

БИР ТУКУМНУ ЮСУНДЕН

Ата тукумдарынын душмандан кыоругуларга бары да ёрге сюелдүлө арсарсыз

Холамдан Берлинге дери

Аталадан сегизеулен кеткен эдиле Улуу Ата журт урушка. Алдан бирлери Аюунору жашы Хусейди. Аны Юсунден жазу турганбыз. Бу вапарыбызда да эсергейк. Ол Төбөн Холамада (Ухурда) тууганды. Акылбалык болгуну окуна атасыны мавланы жоктоло. Баш Токыр бла Шау Хуна тийеринде көп жылла өйдорөндө.

Кырк экинчи жыл жаш аскерге чакырылды. Биргесине Ак-Суудан Гелкяланы Илис, Хасанчандан Мурзаланы Солтан да болгунды. Ал Стараполдун узак болмай Петровка элге тошөдиле. Алайда 120-милитрикл миномёт аскер бёлом куурала эди. Хусейни маруучу эдиле. Жаша бир аны ичинде тоз атарга юрөндө.

Ол кезуге немислеле Кавказга киредиле. Тюрк да, Германия жаны болуп, бизи кыргызга чабар деген ишекпин бар эди. Бир кызым аскер бёломны бла чекке көчүрөдиле. Ол санда Хусей куулук этген аскер бёлом да.

Бош кыоркуу болганы ачыклангандан сора миномёт полку Грозный тийресине көчүрөдиле. Ол заманга гитлериле, Кэбарты-Малкылары жерин алып, Дюгерге өшюлөп тебейдиле.

Хусей биринчи сермешге Чеченде станица Чералынан деген элде кирди. Была турган жерге фашист танкка чыгып кыалдыла. Эки жанындан да атышуу башланады. Танкканы топтары миномётчуланы кытларына тийгенде, жер кытлары эди. Болсада Кызыл Аскерни солдатлары артка турмадыла, душман бла кыты сермешдиле. Немислеле эки танкканы, көп солдатлары да коюп көтөрдиле. Хусей маруучу болуп, топтары гитлерилени араларында чычыла эдиле.

Ол сермешелден сора Хусейге «За боевые заслуги» майдан бердиле, кесин да отделиенини командирине салды. Быланы бёломде алтаупан боларла. Бирде кенген белгиленген жерге аталды, гитлерчиле бла бетден-бетте жолугуп демилешсе да тошөди. Алай кезинде таулу жашы куч негери да жоколадыла.

Кырк ючюнчю жылы январ айында фашист уулуучула кытып тебейдиле да, Ростовда кесирин бегитдиле. Алайда кызым сермеш болду. Немислеле ол шахарны кюрдон чыккандырмакча кыты коршоендө. Болсада энди бизникке жуадан кочю эдиле. Севральда шахарны эркин этдиле. Ол

демлешсе да Хусейни бёломю бегителген жерге атырып, жук аскерин кырып турганды. Андан сора быланы аскер бёломчу Украинаны азалгарга кытышды. Таганорг, Мелитополь Каховка, Запорожье ша-

Атталони Хусей.

харла ючюн бардырылган сермеште кытышанды. Ызы бла Кырым ючюн кызауатка да киредиле. Жарым айрыканы кырушоуга алганды, Сивашны юсубо бла жану аскерле барырга керек эдиле.

Кырк тийрочнчю жылы жаз башы эди. Жауудан, балчыкдан миномётчаны элптен маинчала батып, баралмай кыалдыла. Ол заманда алты километр чаклы жерге соддалганы бир кысаумлары саултаны таркандыла. Кытгылар уу миналаны элптендө. Алайда была Жаникой шахарны азалгарга да кытышандыла. Командир берген белгилеге кер, топу атырып, немисни уукардыла.

Андан былыны 2-чи Украина фронтка көчүрөдиле. Хусей негерлери бла аны санында Белоруссияны Барановичи, Гомельский областларын азалгарга кытышанды.

Уруш жолла холмлы жашны Прибалтикага да элптендө. Аны эркин этген сермешледе да болды. Андан быланы Кенинсберг тийресине өтдөрөдиле. Немислеле аны бек кыты бегиткен эдиле. Аны бир аскер да аламалд деп акыл эте эдиле. Бир да болмаганча кыты уруш бардырылганды. Кыркты бешинчи жылы январ айы эди. Кыр тобукуга элпте, журтуна жер чалканды, кюлуна сауут алып, чаклыын, журтун кыорууларга чыкканды. Биринчи сермешге 1941 жылда августта Смоленскны кыоруула кирештеди. Андан Ярьсуде шахарга көчгенлеринде, ол биринчи кер жаралы болды.

Жапу аскерни санында, ара шаркыбы Москва тийресинде бардырылган сермеште кытышанды. Алдан биринде белгиле оок тийип, жаралы болуп, госпитальга тошөнди. Не баксырып корешкен эсе

Атталони Назир.

да, саулугу андан ары уруш эгерге жарам, аскерден 1943 жылда козде эркин этилгенди. Ол көп ордөне эм майдалла бла сауылганганды.

Кёчгюнчюлюк кезуинде Кыргызыстанда жашганды. Анда Топ туруланы Маржан бла юйор кырады. Быланы алып сабылери болды.

Бери кыайтхандан сора Урвуда тохтады. Заготовитель, мал доктор болуп турганды. Эле да намысы, сыйы жюргөн адам эди. Аны тангызына, биргесине ишлегенле атын хурмет бла эсердиле.

да алай кыагыт келди. Ол а 1915 жылда тууган эди. Шкопу бошгандан сора колхозда ишедиле.

Кетдиле эки кыарындаш да бир кюн аскерге. Нальчик тийресинде ушук атарга, атда барырга юрөндөдиле. Бирздан кызауатка атландыла. Аны бла жашуудан хапар болмай кыалды. Была куулук этген аскер бёлом Ростов областада Мартыновка тийресинде улуу сермеш кытышанды. Эки кыарындаш да алазда жоюлгандыла.

Толмадыла аланы ахшы мураптары. Ыларына кыайтып, ариу келинге келтирип, кууандырламдыла аталарын, аналарын. Кюн тажкыларыча жаратылган эдиле дуниягга. Учан жулдуга жарык ыз коюп, анча терк окуна дүмп болуп кыалдыла.

Жахини ючюнчю жашы Ахмат да кызым жаш кыарындаш турган эди аскерге. Кыарылган кыталгарга кышалары, кыра чачы, нору тобөле турган ариу бала. Тойда чыгыш тепсел башласа, кыарты, жашы да тегеринге баскырып эдиле.

Псков танковий частьда куулук этип тебегенди. Темир машинаны журюте эди. Уруш башланганды, Нижний Новгороддан бир писемосу келди.

Шёндө былайда тынды. Баша жерге көчүрөгө деп турардыла. Анда не болгуну а Аллах биледи» - деп жазгын эди.

Андан сора Ахматдан да хапар болмады. Аны жулдугу да жашай берди. Аны жулдугу да тууган элине. Кералмады кышула учан, бийikleде орналган Ухурду. Солумда аны ариу хауасы бла, суусабын кыандырламды, таза сууларандан ичип. Тамата кыарындашларыча, душман бла сермеше жоюлду.

Аналары Маруша жашларыны жоюлганларына бир заманда да ийнанмаганды. Сакылаганлай турганды аланы. Бирини да ёлгөнни юсунден кыагыт көлмөгөн эди. «Жашларым саудула», - дегенлей турганды кеси да. Азиядан кыайтхандан сора 1974 жылда Урванды ауханды.

Уруш башланда да, жашалны аскерге чакырып тебейдиле. Аны биринчи жылдына эки кыарындашны да фронтка аладыла. Прохладна кыатында окопла кыазгандыла. Эл совети венкоматка хар адамны юсунден бидириу берген эди да, алазга берк чакырадыла. Кыркты экинчи жыл жашында Нальчик тийресинде 115-чи атты дивизия кыурады. Мухамматты да ары ширге киреди. Тамата жашы Ахмат да анда малчы эди.

Аны кыатыны Налиджи. Аланы эки жашлары бла эки кыазлары болды. Жашчыкыла урушун алында жыл шолгозга барып тебеген эдиле. Ахсатны 1942 жылда аскерге чакырадыла. Ол жын окуна элген хапары келди.

Ортанчы жаш Ахмат 1912 жылда тууганды. Жыйырма сегизинчи декабрде 1937 жылда аны Компартияга кандидат этип эдиле. 1939 жылда Чегем району кадрпа бёломноу таматасына айрылды. Экинчи жыл а райкомну бёломноу тамата эти салдыла. 1940 жылда ючюнчю марта буюрсунга айрылды. Ызы бла Кыбарты-Малкыар обкомну буюрсуну олу

Ахмат да Чегем району топуруучу комитетини таматасына салынады. Билими, окууу болгын иш келлю жаш эди. Ахмат. Терк көбюрөлгөн да эти. Жарсыгы, уруш башланды. Кыбарты-Малкыары. Жаны тарыхны документация карсы берген кыагытка кер Акый улу Ахмат партизан-подпольщик эди. Прохладна тийресинде окопла кыазган заманларында, Чегем райондан барганаулаг ону этгенди.

Бир жол хапар билирге юйонө келгеней, биреулен аны бандитле бидиреди. Ала уа, келип, жашны тутуп кетедиле. Төбөн Чегемде подвалга бегиттендиле. Кыатыны бла кыайын кызы тешек -жастык келтиргенеринде: «Энтта да сиз муну жуушкы жердеми жатарлык эдиге» - деп, кылауурла аланы ны кыстап ийгендиле.

Староста Азрет эди. Анга жашыны, башлы да этип: «Ахматны жибер», - деп тиледиле. Ол саууганы да алады, жашны уа жибермедди. Кыркты экинчи жыл декебрь айы ахыр кечеринде немислеле Нальчик аңгызында көп адамны ишшанга

абакдан эр киши олу. Редакцияны атындан акысакылы ол байрамга бла жюректен алгышалайыт!

ЛЕЙЛУН улу Х.

Чыдампылык

Жулдуз иесин 23 жылдан тапханды

1965 жылда 8-чи майда Отгары Малкырдан таулу тасхачы Мечукаланы Мурадинге Кызыл Жүздүзү ордени берилген эди. Жаш быллай сыйлы сауугага не ючюн тийишли болганы уа жалаңда көп болмай ачык-ланганды.

Бизни кылуубузга тошген архив справкада быллай айтылды: «Кызыл кыоркуусулукну КЪМАССР-де халк комиссаратыны куулукчуусу Мечукаланы Мурадин 1922 жылда Отгары Малкыарда тууганды. Ол кыоркуусулук службаны сержантыды».

Мурадин билимге итинген, фахмулу жаш эди. Аны аллайгыт ючюн Нальчикте Ленинни окушу шахарчыкыга жибердиле. Аны бошгандан сора Мечука улу тууган элинде школда ишлеп турганды.

1941 жылда уа Мурадинни НКБны Черк районда бёломно ишлерге чакырадыла. Бир ыйкыздан Улуу Ата журт уруш башланады. Онкюнчю юйрөнүлөрдан сора ол 3-нчю энци бёломно разведчик болды, анга кыоркуусулукну сержаны деген чын да берилди. Ол анда кесин атылу шүкүлд да табды: Иван Левченко бла Холам-Бызыгы райондан Тумеланы Адибипи.

Жахшы биринчи кундөндөн окуна бек маганалы эм кыайын ишлени шынадыла. Аны юсунден Кыбарты-Малкыар АССР-ни Кызыл кыоркуусулук комиссаратыны (НКБ) ара архивинде былай шөтө бердыла: «Кыбарты-Малкыар ючюн баргын урушда 1942

жылда 15-чи августта НКБны Чыдампылык бёломно немисли фашистлени тылына - Питерскке бла Кисловодскка - жибериле. Аны бла Василий Фанько бла Гриша Образов бардыла. Жашла буюрукну тийишлесица топурадыла - Мечука улу немислини штабны бек маганалы докуменларны алы келеди. Ол угый, жашла аскер училишени 23 курсантты кыоруудан чыгардыла».

Бир ай да озгучу, Мурадинни дивизияны штабна жангыдан чакырып, энта бир буюрк бердиле. Аны немислини кылуунда болган Прохладный шахарга бла Алтуд элге жибердиле. Бу жол фашистледе кыалгы техника болганын бирде керек эди. Аны бу кыоркуу ишле Левченко ашырганды. Бир бирден айырыла, Мурадин кылуунда сатыган тешик, шүкүлдү сауугага берген эди.

Командирлени буйругун толук Басмагга ТИКАЛАНЫ Фатима хазырылганды.

туруп, таулу жаш совет аскерле бла байламлык журютгөн адамга керекли эм маганалы бидириу берди. Алай Алтуд элден чыга баргынында уа, совет разведчикте деп фашистлени кыолларына бердиле.

Жаша соруу кече узун этилгенди. Анга азап сынатханларында да, ол кырал тасхачы айтылганды. Немислени жашыны саныралмаганыларындан сора аны кызлери чыгаргандыла. Эрттенликте уа, илшанга салып, автоматдан атдырып өлтөрөдиле. Ол заманда анга 20 жыл да толмагын эди.

Мечука улуну архивинде ол Грбовецкий элде (бусагата Прохладна районну Благовещенское элиди) асыралганыны юсунден айтылды. Алай буюгон да аны кыазлары кыалайда болганы белгисизди.

Мурадинни юйоруу битеу таулу халк бла кёчгюнчюлюкде болганды. Ары сегиз адам болуп кетген эселе, журтларына жаша Мерадин ахыр жуушкы кеткенинде берген сауугага да тура эди.

1960 жылдада Мечукаланы Мурадинни жигитлигини, аны фашистлени кыолларына кылай тошөгенин юсунден «Кабарты-Малкыарка правда» газетте басмаланган эди. Аны автору бек белгисизди. Алай ол Мурадинни фашистлени кылуна кимин хатасандан тошөгенин жазганы белгисизди.

КЪАРЫНДАШЛА Душманнга бойсунмай кеткендиле

Ахсат.

Аксайланы Ибрагим, ой бийчеси Санже, жашлары Ахсат, Ахмат, Махмут Булуңдуга жашай эдиле. Булуңгу суунда аланы тирменлери бар эди. Анда арпа таркханчыла. Бакчасында картоф, шаттал атыганды. Совет власть тохташты, алде ары мопк кыураганды, Ибрагим малчы ары өтдөрдө эм кеси да ары ширге киреди. Тамата жашы Ахсат да анда малчы эди. Аны кыатыны Налиджи. Аланы эки жашлары бла эки кыазлары болды. Жашчыкыла урушун алында жыл шолгозга барып тебеген эдиле. Ахсатны 1942 жылда аскерге чакырадыла. Ол жын окуна элген хапары келди.

Ортанчы жаш Ахмат 1912 жылда тууганды. Жыйырма сегизинчи декабрде 1937 жылда аны Компартияга кандидат этип эдиле. 1939 жылда Чегем району кадрпа бёломноу таматасына айрылды. Экинчи жыл а райкомну бёломноу тамата эти салдыла. 1940 жылда ючюнчю марта буюрсунга айрылды. Ызы бла Кыбарты-Малкыар обкомну буюрсуну олу

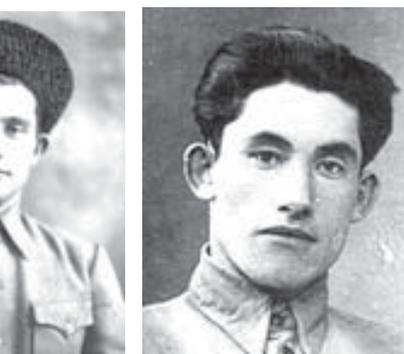

Ахмат.

бла Чегем району топуруучу комитетини таматасына салынады.

Билими, окууу болгын иш келлю жаш эди. Ахмат. Терк көбюрөлгөн да эти. Жарсыгы, уруш башланды. Кыбарты-Малкыары. Жаны тарыхны документация карсы берген кыагытка кер Акый улу Ахмат партизан-подпольщик эди. Прохладна тийресинде окопла кыазган заманларында, Чегем райондан барганаулаг ону этгенди.

Бир жол хапар билирге юйонө келгеней, биреулен аны бандитле бидиреди. Ала уа, келип, жашны тутуп кетедиле. Төбөн Чегемде подвалга бегиттендиле. Кыатыны бла кыайын кызы тешек -жастык келтиргенеринде: «Энтта да сиз муну жуушкы жердеми жатарлык эдиге» - деп, кылауурла аланы ны кыстап ийгендиле.

Махмут.

сальган эдиле. Ахмат да аланы араларында болганды.

Махмут а элде участковый эди. Элю-Тюбө, Думалага, Булуңдуга кыары эди. Аны кыатыны, жашы да болганды. Ала Азияда өлгөндө. Немис бу тийрелени кыолга этип тебегенде, партизанга чыгыды. Ол да бир кюн юйонө келгеней, бандитле тутудыла.

Биргесине Кетенчиладан бир жаш адамны да. Ол а урушдан жаралы болуп кыайтан эди юйонө. Кыолна оок тийип, андан ары уруш этген жарамай, аскерден юйонө жиберил эди. Ахматны, Махмутун, ол жашны да арбагга миндирип, Нальчикке алып кеткен эдиле. Ючюсунда да анда өлтүргөндө. Немисиле кеткенден сора, келтирип, Булуңдуга асыргандыла.

Ахматны юч кызы бла бир жаш кыалгандыла: Лена, Лида, Светлана, Исмайыл. Света бла Лида саудула. Лида дуниягга аты айтылган академик Залиханланы Михаилы кой бийчесинде.

ОСМАНЛАНЫ Хыясы.

СЫЙЛАВЫН КЁРЮУ

Аллы аскерни махтаулу жоллары бла

Туз-тыржын бла туюсу Кесиги билгендикте, Ростов областы Мартыновка району Кыбарты-Малкыраны Терк, Чегем, Черек, Золск, Басхан районлары бла шүкүлүк жюрютеди. Көп болмай а анда жашаганна бу административ-территория бөлөм курап калып 80 жыл толганын да байлалмы бизден конканын сактаганыларын билдиргендиге. Республикабызны маданият министри Мухадин Кумаховун башчылыгында «Кабардинка-м - Балкария» ансамблынын Жанатайлыны Ирина, Кануоева Ирина, Аскерланы Рамазан, Шауаланы Аскер, жырыла Жаникаланы Эльдар, Ирина Рахитина, Тимур Гузов, Терк району администрациясынын башчысыну суубасары Мураддин Кересов, Бахандан жолчулукка Атакуланы Руслан жолга тебейрибиз.

Мартынов району чегинде бизге жарык тободиле, төрө болганынча, туз-тыржын бла, Ингирде тийрени башчысы Анатолий Тесленко да келип жоктайды. Экинчи кюн эрттенкиде «Шүкүлүкнү алыясы» ачарга Улуу Мартыновканы (ол район арды) адамлары жылылады. Бизден 9-10 кюн алга жолчулукка чыкканын атыла да жетедиле. Митинг башланады. Бытыр Кыбарты-Малкырдан эки улуу таш элген эдиле да, КМР-ни Башчысыну, ДОСААФ-ны эм «Юнистрой» компанияны болушуклары бла аладан бирин сыйдамплап, Кызыл партизананы паркна кирген жерде орнаткандыла.

Анатолий Тесленко: «1967 жылда бизни район бла КМР-ни Терк району кырындалшыккы жюрютеге ант эткендиге, биз сөзүбүзгө кертчи болгандай турабыз», - дегенди. Мухадин Кумахов да, районун 80-жылдык юбилей бла алгышылап, КМР-ни Башчысы Юрий Ковов саугага «Газель» автомашина бергенин билдиргенди. Бахсан району таматасын экинчиси Залина Беркенова Бахсан шахар округну ипаск кыгытыларын улуу мартыновканын бир кызуумуна тутурдады.

Манга сөз бергендеринде, озган айда Альпинизм эм туризм жаны бла федерацияны жыйынып, улуу таштепкенден бирине «Большая Мартыновка» деп атарга оную этилгенин айтма. Жыйынганна ыразылыкларын кыарса бла билдиредиле.

Көп болмай район башчыга айрылган Анатолий Тесленкога Ростов областын бытыр Минги тауну башына чыгарган байрагын береди. Ызы бла КМР-ни урушуну, урушуну ветеран оргнаизациясынын башчысы Мухамед Шихабыхов мартыновчуланы бир кызуумун юбилей майдалла бла саугалайды. Былайда мен тарыхчы, «Рубежи Родины» деген излөө кызуумга башчылык эткен Александр Мартынов бла ушак этеме. Алгдыдан окуна халар зшитенин себепи: «Беш жозден артык аскерчибиниз тукумларын кылай тохташдыралганысы?» - деп сорам.

Бек кыйын иш болганын

ангылатады. Москвада Подольскда Кьюрулау министрствону архивинде, КМР-ни архивлеринде көп ишлерге тошгенди. Району адамлары да, ол кезде абаданырак болганын да болушкандыла. Ростовун архивинде да табылгандыла аскер кыгытыла, дейди.

Ол кюн, менден сора да, көпте ыразылыкларын билдиргендиге, бол жашка. Арыймай, талмай, аз-аздан 115-чи атлы аскер дивизияны беш жозден артык аскерчисини тукумларын токташ

Чеченлини таматасы Сулейман Лабазанов да: «Алыкка бизге тордум этген адам көргөмөгөнө, сабыр адамла жашайдыла районда, иш көлө. Мени эки жашым да тутушудан Россияны, Европаны, дунинга чемпионолардыла. Ол да мында жюриоген тенглики белгисиди. Чингизге уа биогон «Мартынов району сыйлы инсанды» деген ат берилгенди», - деп, кызуучуна тылмайды.

Дагыстанлылары арбазына жууклашама. Алары таматалары Таов Нухрадин жарык тобейди. «Мен биогон эки байрамны белгилейме», - дейди. - Бытыр районга 80 жыл болады, биз бери көчкөп келгени да - 30 жыл. Тынч жашуу излеп келмеген эдик. Огурул жер эм халал адاملаны табыйык деп. Талханбыз. Малчылыкка, жерчиликке урунабыз. Бир бирге терек кыраган жоксуз. Жер да, иш да, кюнчо жарыгы да барыбызга да жетерикди».

Ол кезиде Ростов областын вице-губернатору Игорь Гуськов көлгенин эслеп, бары саламлашыкка, атымы да айтып, халар сорам. Ол КМР-ни Башчысы Юрий Ковова ыразылыгын билдиреди, урушуну кезиунде жөрлөшлерибиниз жигитликтерини юсюндөн улуу хурмет бла айтды. «Биогон биз, урушун кирмегене, кызауатта башланган шүкүлүкнү сактай билдирге керекчи», - дейди.

Ингирде той-очу куралды. Бизин артисттерибизге хоролдоген кыарса бла тобейдиле.

Тырынауздан келтирилген таш

Экинчи кюн апта, жеңил эмда аяк машинала уруш өтгөн жердеге баруу кыралды. Актутулууну майдагында гопле да салып, жыйылганыла өлгөнгөни шолукыда эсгердиле. Андан сора «Пробуждение» деген элини кытында тохтайдиле. Жол жанында Тырынауздан келтирген таша аскерчиберибизин былайда сермешгендерини юсюндөн жазуу барды. Ала мында кыруугу тошген эдиле, эки кюнчо ишине хутор кырдан-кылыга юч көрө өткөндү, жети көрө жанадан эм топланган атып, фашистте онтылар алган аскерчи кесирин жезирге бермей чыккандыла. Асыры ачудан, гитлерчи жазараланы кыргандыла, бир кызуумларын салам отда кюйдюргөндиле.

Эскертме - тауду тукумла

Алайдан «Махтаулукум» мемориалына өтөбиз. Көп зат торленгенин эслейме. Мен 13 жыл мындан алга бу тийреде уруш этген Загижанланы Магометни бирөөсине келип кеткен эдим. Улуу Ата журт урушуну кезиунде өлгөн мартыновчулга эни эсгерте, майдааны көп жанында - Афганистанда интернационал борчларын толтурганыла, аны кытында Аб-хазияда Чеченде жолго алганды, сол жанында 115-чи Кыбарты-Малкыратлы дивизияны аскерчилер эсгертеме бардыла. Аны тебен жанында мермер таша малкырат тукумларын жазып алма. Ала былайдыла:

Анананы А.Д.
Бечелланы А.Х.
Бийланы М.Т.
Бозаланы Х.Т.
Дебаланы Х.О.
Жаболаны А.Х.
Джабаланы И.О.
Кудайланы И.Ж.
Мамайланы А.М.
Саракаланы М.К.
Таукенланы К.К.
Фрийланы Х.М.
Энелианы З.И.

Былдай да митинг кыралды, оңочула, ветеранла, жамауат оргнаизацияны келечерини сөлөшөдиле. СССР-ни кезиунде тыш кыралдыны Кокбөтөн жанында кулуклук эткен ветеранланы союзуу таматасы Беслан Гулжигон

дыргандан тышында, сюектерин жангыдан асырап, жууктарына да билдирге көрөшгенди.

Былдай мен алгадан окуна табылган тукумларын сагынырыга соеме. Ала биз 2002 жылда барганда да бар эдиле мыйзед.

Аппайланы Кьюрманбий (Кыашхатау)

Атабийланы Жамал (Огь. Малкырат)

Атабийланы Шакъман (Кыашхатау)

Атмурзаланы Магомет (Огь. Малкырат)

Атмурзаланы Локъман (Көндөл)

Бакуланы Якъуб (Огь. Малкырат)

Беппайланы Шахым (Көндөл)

Биттуланы Хажимурат (Огь. Малкырат)

Безювланы Тенгиз (Огь. Малкырат)

Жаболаны Исхакъ (Огь. Малкырат)

Жаболаны Хызыр (Төбен Холла)

Жаболаны Мухадин (Огь. Малкырат)

Кызийланы Ахмат (Кыашхатау)

Кетеничланы Даут (Холам)

Кетеничланы Зулкярний (Кыашхатау)

Курданланы Суфиян (Көндөл)

Кючмезланы Азвор (Холам)
Кючмезланы Чепелеу (Акь-Суу)
Сабаңчуланы Хасан (Огь. Малкырат)
Саракаланы Магомет (Огь. Малкырат)
Селяланы Махти (Көндөл)
Таукенланы Кьюрманбий (Огь. Малкырат)
Улбашланы Мухадин (Огь. Малкырат)
Хожаналаны Хасан (Кыашхатау)
Хучманланы Юсуп (Хабаз)
Цийкыанланы Абу (Огь. Малкырат)
Чадавланы Магомет (Акь-Суу)
Энейланы Залкъуф (Көндөл)

Экинчи токтаган жерибиз Ново-Николаевское эл эди. 1942 жылы июль айында бу тийреде бегинген аскерчиберибизге 50 танк эм эки жалу аскер полк чабуулулук эткендиге. Бек кыты уруш барганды, былайда 316-чи полкуну командири В.Захаров жигитча жан бергенди. Жерешлерибиз 23 танкны кюйдюргөндиле, кеслеринде кыоран да, жарыууга, бек улуу болганды.

Ново-Николаевскоеде эллиле бизин эсертмени кытында саклап тура эдиле. Көп болмагандай излөө ишин бардыргыла эки аскерини сюектерин тапкандыла, ол кюн алавы асырау да болду. Тукумларынын токташдыралмагы-

Шаваяв Х.Ж.
Шекеров М.Т.
Этев Д.Х.
Этезов Л.С.
Этуев Н.Х.
Отаров А.Г.
Отаров М.М.
Фриев Х.М.
Созаруков А.А.
Мечукаев Б.К.
Мизиев М.М.
Созаев А.К.
Мирзоев Х.С.
Аккаев А.С.
Аккаев М.О.
Баикаев А.А.
Беппаев Ш.С.

анлары себепли кыайсы миллетден болганылар да белгисиз, аны ючон орус бабас да кеслерини дин адеттерине көрө окуду, районну иймамы Абубекир Уманов да дин кыариндашлары бла жаназыга союлди. КМР-ни Парламентини депутаты Заур Апшев, Мухамед Шихабыхов да сөлөшдиле, ыразылыкларын билдирдиле.

«От семьи Скороход» деген жазылуу бла гол кыайсыны эслеп ким кеткен болур деп изледим. Ола - 115-чи атлы аскер дивизияны командири генерал-майор Антон Скороходун туудугуну жашы Роман. Танышабыз. Александра Землянскаяны юсюндөн сорам. Эсгерелмеди. Да аптасындан аптасындан эшитирк эди, ансы кыайда...

Александра Землянская кеси Мартыновкадан болганды, тасхачылык этип турганды бизин дивизияныга, саудай 51-чи аригныга да. 1967 жылда Нальчикке да келип, ызы бла Скороходун ююнде бир ыйык туруп кеткенди. Инomezцевода 2002 жыл биз ары барганды, чапкандай көлгени эсимдеди. Бизин аскерчиберге хоралап наму да жазгын эди:

Кенг таланы уруш өргөн аулаганды,

Окь-топ таушу төгерекни

Бийлегенди,

Жамгычынгы байрагыз этип учас.

Тор атын бла заман жални озага.

Айтханыбызча, Ново-Николаевское элде көп адам жоюлганды.

5-6 жыл мындан алга гитче белги таш бар эди, энди уа мемориал ишленгенди. Мермер таша жазылган малкырат тукумларын жазып алганыма:

Абаев М.Ш.
Айтеков Ж.Р.
Алтуев А.А.
Анахаев М.И.
Атабиев М.Я.
Атабиев Ж.О.
Атабиев Х.К.
Атмураев И.О.
Атмураев Л.О.
Аттаев М.Х.
Баикаулаев А.К.М.
Багинаев И.И.
Бабаев М.Т.
Габаев Т.Р.
Дабеев Х.О.
Гижигев Ж.О.
Гижигев С.И.
Жаболов О.А.
Жаболов А.Г.
Дабеев Х.О.
Талпахсанов С.Ж.
Тауканов А.М.
Текеев М.Х.
Теплеев М.Х.
Улбашев М.А.
Холаев Х.Ч.
Хоханаев Х.Т.
Циканов А.Т.
Чадавов М.С.
Чекеев С.А.
Чененов А.А.
Чененов Б.О.
Чененов М.Б.
Шаутаев М.З.
Шаваяев И.З.

азларында жюрюторюкдоле», - деп жууртпаган эди, көлө тола. Басканыла мезин (туй) тереклени келтирин салганыла эсертмени кытында, сора Емельяны излөө ишин бардыргыла эки аскерини сюектерин тапкандыла, ол кюн алавы асырау да болду. Тукумларынын токташдыралмагы-

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар да, сурат да, заман саргалтан кыгытыла да бардыла. Алай музей Московский хуторун орта школунда да барды. Улуу Мартыновканы ара орамны Кыбарты-Малкырат деген берилгенди.

уруп жоюлганды. Элде аны атын жюрютгөн орам барды. Район музейде бизин аскерчилени юскеринден халар

Улуу Ата журт уруш эрте башталган эсе да, аны кыйгысы адамланы жорек биюлюкөдө да толунунай сау болуп кыалмагандыла, жаңыдан ачыла да, жасырт соган жылпаны эгерте турдыла.

Кёкню бийлеп турган лячин

Андан бери жанга төлөп, бир билерин алыша, эсе келедиле. Ала кызауаты юсондан жалган киталада окуган эселе да, кинилде кинен эселе да, Улуу Хорланн келтирген ата-бабаларын эсде тутдыла, ала бла өк-төөндө.

Урушка кетген кёлери душман аскерлери бла сермеше, кызылбызын, халкыбызны азатлыгы ючюн жан бергендиле. Алай жашаудан бири Тынрауудан тамата лейтант, лётчик Юсопаны Абдул-Самат аны жашуу жолу сейдирди. Ансы Шамшодюнно бла анасы Шахияны беш жашла-ры бла төрт кызлары бар эди. Абдул-Самат орамга чыкыса, аны саманы аруу-лугуна, тизгинне адамла сукуланып кыаргандыла. Эгелери уа аны аты бла кыаргандыла.

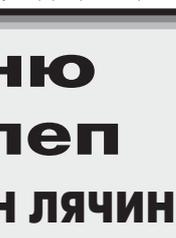
Жаш 1934 жылда шкунло бошайды, сора Нальчино педкунимугь киреди. Анда окуй турганлай, аэробукла да жюрип теби-рейди. Экинчи да айрмалы бошайды. Жашуу жолу уа экинчи усталыккы сайдыла.

Аэробукла аны биресине айтылкыс лётчик Чабдарланы Ибрагим эм бизни республикадан биринчи тир-ди лётчик Пай Пашооно окугандыла. Биринчи арда Юсоп улу юсонден былай эсере эди.

«Биз юк жаш-юк да анты шүөк. Абдул-Самат, оруслу жаш Миша Василеко бла

бирге окудук, бирге жюри-дук. Абдул-Самат нор бети, отургуу, халап анда эди. Көп затт келер бар эди. Кёню билриге интингенди.

Парашотдан кыоркмай сейкирди. Ушкундан тоз ат-чанды. Окууу бошгадан сора аскер куа училешге бешуелени айырган эди. Ол санда бизни ючиюбно да. Аны таускундан сора уа бирер жерге жиберди-

ле. Андан сора мен аланы көрмедим. иги кесек заман озгандан сора билдим: Миша 1942 жылда Кырьма, Абдул-Самат а 1944 жылда жоюп-анларын.

ЮсопулуГуланска аскер-куа училешени 1937 жылда бошайды. Анга кичи лейтант чык берилди. Ол кырылы аскер-куа ючлери-де кырулурун башлайды. Көп да турмай Финляндия бла уруш башланды. Тынрауу-жу авиацияны бомбардирушкыларын сананга фронтлени башларындан көп бомбала атканды.

Ол уруш да бошайды. Кырал да тынч-ыраат жашап тебирейди. Алай ол узакгы созулмаганды. Битеу Европаны кыюлга этген, дунинда иги саууту, аскери болган фашист Германия Ата журтубгыз чагды. Миллионла бла адамланы кырыган, сабилени экос эт-кен, тишуруланы эрксиз, эгелени кырандышсыз кыюйган кызауаты улусу энди башланды. Ишч халкы кыураган кырал топ болу-руга кыоркуу чыккыды.

Кырунда сауут туталган эр киши брге кыюду.

Биринчи айлада ботонда кыюйган эди бизникиле. Гитлерни аскер-техникасы ючюлюю. Самолетлери көп-дө, ала жауны билгендери. Бизни аскерине турган оку-плагы бомбала атадыла, ызы бла жау аскерини жетип, кызыу сермеше бардыла. Урушун жермеш болмайды. Алай биринчи, экинчи жыл-

лада уа совет лётчиклере бек кызыналырга тошкенди. Ала, кече-юкн демей, ни-мисиле билеген жерлеге ётпоп, гитлерчилеге бомбала атадыла, аскер магнаныла объектлери чачдырады-ла. Буйруксуу такамаларга баргында душман зенитка-ланы топарындан койюп неда аланы самолётлары бла сермеше, кёлери ызларына

кыитмагандыла.

Таулу лётчикни уруш жоллары да алай эди-ле. Сомотун бомбаладан толтуруп, немис юкюплагы куу эди, чакырылмаган кыюкнакыны толуркы бла бирге кыаты этип. Неда отуу бла шезлонга турган станциялга жетип, алайга от салып кетер эди. Душман истребительле ызларын-дан болсала, ала бла уруш эте, ызына кыайт эди. Ол нечпа бомба атканын да санамай эди, ала жау аскерине ата салсына ансы.

Бир жол, алай буйрук-ланы бирин толтуруп келе, немис истребительле бла сермешерге тошкенди. Алай-да Абдул-Самат жаралы болды. Аны да кыармай самолётун жерге жетирип, куноруды. Кеси болмай, самолёттан нёгерлери тошо-редиле.

Жаралы лётчикни госпит-алда сауугуна бакыярды чыккындан сора ЛИ-2 со-млётти экижапыны команди-рлери 1943-1944 жылдада Запад эм Воронеж фронт-ланы сананга демалштенди. Ол санда Днепр черекни кыатында атышуду да. Ол а бек улпу кызауатандан бири эди. Алайда эки жаньндан көп адам кырылганды. Буйрук толтуруу кетген сомотоландан да иги кески ызларына кыаймаганды. 1944 жылда Абдул-Са-мат 49-чу гвардияч транспорт авиация полкуну 7-чи эчки эскадрильясында

кыулук эте эди. Ол жыл 13-чи мартда белоруссия-ни партизандарына аскер сауутта этип кыайтп келе турганлай, кыауу немиси-ли истребительле ызьндан жетелди: Арада сермеше башланды.

Бизни сомотуну экижапы окылары таусуунгунанга дери уруш этеди. Жог та-шыган истребительча жеңилип тоюлдоп, аладан терк да учалмайды. Ала кесери да кёндөпө. Бирине атырып бошангай, бири жаьндан экинчиси жетип, от ачады. Юсоп улпу самолётун ари-бери буруп, кытулуруга кюоредди.

Энди кесибизникилеге да узак кыалмаганды. Алайда уа зениткагыла да болушукунда. Болсада немисли сомотлада бизден окыла Абдул-Саматны жа-ралы этедиле, нёгерлери да кырылдыла.

Лётчикни уа терен жара-сындан кыаны саркыды. Алай, неда этип, самолётун истребительле ызларын-дан жетидирге керекди. Кези-ючюке эси тап да, жаьндан аязга, кылай этди эсе да, Абдул-Самат аны бизникиле болган жерге кюндурду, куу эди, чакырылмаган кыюкнакыны толуркы бла бирге кыаты этип. Неда отуу бла шезлонга турган станциялга жетип, алайга от салып кетер эди. Душман истребительле ызларын-дан болсала, ала бла уруш эте, ызына кыайт эди. Ол нечпа бомба атканын да санамай эди, ала жау аскерине ата салсына ансы.

Бир жол, алай буйрук-ланы бирин толтуруп келе, немис истребительле бла сермешерге тошкенди. Алай-да Абдул-Самат жаралы болды. Аны да кыармай самолётун жерге жетирип, куноруды. Кеси болмай, самолёттан нёгерлери тошо-редиле.

Жаралы лётчикни госпит-алда сауугуна бакыярды чыккындан сора ЛИ-2 со-млётти экижапыны команди-рлери 1943-1944 жылдада Запад эм Воронеж фронт-ланы сананга демалштенди. Ол санда Днепр черекни кыатында атышуду да. Ол а бек улпу кызауатандан бири эди. Алайда эки жаньндан көп адам кырылганды. Буйрук толтуруу кетген сомотоландан да иги кески ызларына кыаймаганды. 1944 жылда Абдул-Са-мат 49-чу гвардияч транспорт авиация полкуну 7-чи эчки эскадрильясында

МАДАРПЫЛЫК

Немисли генералны жесирге алганды

Гайыладан фронтка 48 анд кеткенди, андан а жаландо ючюсо кыитканды: Тирьког, Хоктер, Тагиб. Бизни партиябыз Тагибни юсон-денди.

Ол 1918 жылда 20-чы фев-ральда эрттеги тау элде, бекзакый Кзым хажини са-бузгалыган Шкычыда туу-ганды. Жашчык асылманы горбекжине терк-терк бар-гыанды, көп затха юйрен-генди. Аны насыйат эвлери арда анга бек жарагандыла.

Школдан сора жаш Наль-чино лётчикчи кыредди. Арда Совет Союзну Жигити болган Байкопталаны Алим бла бирге окуганды. 1938 жылда уа Тагиге дипломун берип, Ташы Таланы шкун-ла жиберди. Ол анда орус эсма млькар тилден дерсе берди.

Алай анга мында ишлерге көп тошмедди. 1941 жылда 22-чи июньда Улуу Ата журт уруш баштанды. Бир нечпа ан аны Кызыл Аскерге чакырдыла. 1941 жылда 5-чи декабрьда ол тенгиз жауу аскерини 81-чи бригадасыны тизгинлеринде ат этен эди. Анга кичи сержант деген чөп да берилди.

Урушка уа ол Заполере-де киришкенди, пленмётчиди болуп. Тенгизчи десантны кыауунда анга көп опера-цияларга кыатыла тошкенди. Андан биринче Тагиб душманын узакгы уа атырыу-ку тоубун чакырчанды эсма 10 солдатны бла офицери пленневалгыранды. Аны ючюн а Кызыл Жүрдуну ордени бла саууланганды.

1942 жылда январьдан баш-ла 1943 жылда февральга дери Тагиб 944-юк стрелко-вы дивизионы таскачыла ош улпу турганды. Февральда эр сермешелерин биринде

ауур жаралы болды. Аны сол агына ошк тийип, эва-когоспитальга тошеди да, анда төрт айны жатады. Агыны юсоне болганлай а – бииягы кызауатга киришеди. Энди ол 346-чи артиллерияны полкуну тамата разведчиди.

Ма аны уруш кезиулеринде бири, Днепрден өте туруп, Гайы улпу аскер разведканы бёлю-мине башчылык эткенди. Аны таскачылары немисли аскерле сууну буюнчуа бек кючю бегингенерин билди-редиле. Гитлер кенешелден өтконди: «Днепрден оруслаа айлангырга», деп, бек басы-нуулу айтан эди. Алай Гайы улпу аны бла бошоп кыалмаганды. Немислилерни Прагада болган аскерлери сауутларын кыюлуга уна-магандарында. 1945 жылда 8-чи майда ары Берлинден гвардияны генерал-полков-ниги Д.Д.Плющенко танк аскерин жиберди. Ма ол кыур машиналардан бирине орус генералны жаьндан тау-луп да олтура эди.

Хорланмы юкюне ол Пра-гада тошкенди. Чехословакия ары ашарын азаттууга кыатышканга уа ол санда Гайыны Батталны жашы Тагибни аты аталса тийишли болук эди.

АЙШАЛАНЫ Онос, тарых илмуланы кандидаты

КЕСЛЕРИН АЯМАУ

Бир ниетлиги ючю

Кырьк бешинчи жылда экинчи майда совет аскерле Берлинге алгандыла. Бизни жершериубизден кёпте Рейхстагны кабыргаларында атларын жазгыранды. Кыабарты-Мальварны минге бла жашлары Баренцево тенгизде Кыару тенгизге дери сузуган фронтны көп жерлеринде кыаны душман бла жигитлеге сермешгенди.

Алай бек Хорланмы юк-нон жалганда уруш жолла бла Берлинге дер жеткенге келтирмегенди. Анга 1941 жылда июньда Брест кыла-ны, ол жылы юз артында Москваны, кырьк экинчи жылда Сталинградны эм Каказны кыоруулуганга да айтып болмачу улпу кыыйн салгандыла.

Жапупланы Дахир урушун биринчи юкюнде гитлерчи-ле бла сермеше бленди. Хорлан ючюн жанлары бер-генле Кыабарты-Малькарда да аз болмагандыла. Аланы араларында Совет Союз-ну Жигити Байкопталаны Алим, белгил лётчик-стре-битель Андулла Тухамуев, партизан кыюула Юлия Па-

найоти бла Шура Козуб, танк взводу командири Кабард Карданов, «Социалистиче-ская Кабардино-Балкария» газетин редакциясыны бёлю-мючю таматасы Заки Тембо-зов эм көп башкала.

Куркужин элден Лостан бла Куляца фронтта ачы жашларын ашырган эдиле. Ала бары да немисли-фашист аскерле бла чынтыт жигитлеге сермешгенди-ле. 1942 жылдан башлап бер бири элден Лостан Сутага, Хабижге, Жагь-фарга, Мухарга, Булатка кыара кыагыта алганды. Уруш бошлаганын эшитип, Лостан жашларындан бири Мухаж сау кыайт эсе уа, деп ишанганды. Алай аны да аны халпар келгенди: Мухаж Берлин ючюн сермешти ахир юкюндеринде өлгенди.

Хорланмы фронтта уруш эт-кенге эм тылда ишлегенде да бирча келтиргенди. Аскерге келгенди орунлары тиши-руула, кыара, акыбалык болмаган сабиле токтаган эдиле.

ЫРАЗЫЛЫК

Багасын чыгарыу

Атаны кыарындышы Хо-лаланы Локманны жашы Магомтеге бу юкюнде 95 жыл толганды. Кызыл Аскерини тизгинлеринде кыулук этерге жаш саны жеткенде, аны Монголияга жиберилди. Юч жылдан энди юйге кетегим деп турганлай, Гергени Совет Союзга чабуулдук этгенди, деген аны халпар келеди. Магомте а насина, кыарындышана, эгелерине да писмола жазып, юйге келгилгини куууанчын бил-дирген эди.

Уруш ол Ростов областы-ны кыатында киргенди, экинчи Белорус фронтуну са-кында сермешгенди. Стан-юкчи пулемётчик болуп Курск дугада, Сталинград сермешерге кыатышканды, Литваны, Латвияны гитчер-чи фашисттерден азатлагы-анды.

Хорланмы юкюне Маго-метте Кенигсберге тобе-генди. Болсада андан сора да эки жылы кыулук эткенди. Эки жылы жашы болганды. Биринчи

никиле жеткенде уа, танклага кыажат топ бла атырып,кёз ачдырмай турганды. Ма ол багырлыгы ючюн аны Кызыл Жүрдуну орденине эжини кере тийишли кыредди. Аны уа ол көп жылдан сора, 1994 жылда 2-чи июньда, алган эди. Бу сермешче юк кыюлуна ошк тийип, эжини кере жаралы болды, аскероспитальда эки ай турды.

Андан чыккындай, бигьгы кызауатга киришеди. Варша-ва ючюн сермешшеде коман-дованинга бек керекти шарт-ла келтиргенди, немисли гене-ралны жесирге алганды. Аны ючюн аны «За отавгу» майдал бла сауулагандыла. Андан сора да, аны кёкюргенде Ата журт урушуну 1-чи даражалы орден эсма көп майдалла жарты-рагандыла.

1948 жылда 5-чи июльда аны аскерден экин эгелди. Ол Ташлы-Талагы кыайта-ды. Анда уа жаң да жок. Жукукыларын Кыазакстан-да, Талды-Курган областын «Болшевик» совхозунда таг-ханды. Мында Маммаланы Жукуджан бла да бир юйор кыурадыла. Ала жети сабыл-бедориде 4-кыз бла 3 жаш.

Тууган жерлерине 1957 жылда кыайткандыла. Ол жыл сентябрьда уа Тагиб Ташы-Таланы школунда млькар тилден бла лиятуратордан дер-ле берип баштайды. Ишлеп турганлай, Кыабарты-Маль-кяр кырал университетини тарых-филология факультетинде да бошайды. Ма бу эл школда Гайыланы Тагиб пенсияга чыккызыны ишлеп турды.

Ол 1999 жылда 4-ию майда дукуманды. Урушундагы аарында дерги жигитки сер-мешти өткөн, мамыр кезиуде да көп жылланы сабилени окутуп турган огурулу адам жашаудан кеткенди. Алай аны унутууга жараык жеткенде теюлдо. Ол жашууну иги кесегин берген школга, аны туган зыны орамларындан бирине Гайылану Батталны жашы Тагибни аты аталса тийишли болук эди.

АЙШАЛАНЫ Онос, тарых илмуланы кандидаты

ДУЮЩИЙ СОВЕТ

Совет Союзу Маршалы жол.Сталинни атын-дан ыспас этилгенди. Алай кыагырталы аны дагыда болгондуну СССР-ни Баш Советини Президиумуну 1945 жылда 9-чу майдан Узакы бла уа ол «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» деген майдал бла сауулаганды. Андан сора да, аны кёкюргенде Ата журт урушуну 1-чи даражалы орден эсма көп майдалла жарты-рагандыла.

1948 жылда 5-чи июльда аны аскерден экин эгелди. Ол Ташлы-Талагы кыайта-ды. Анда уа жаң да жок. Жукукыларын Кыазакстан-да, Талды-Курган областын «Болшевик» совхозунда таг-ханды. Мында Маммаланы Жукуджан бла да бир юйор кыурадыла. Ала жети сабыл-бедориде 4-кыз бла 3 жаш.

Тууган жерлерине 1957 жылда кыайткандыла. Ол жыл сентябрьда уа Тагиб Ташы-Таланы школунда млькар тилден бла лиятуратордан дер-ле берип баштайды. Ишлеп турганлай, Кыабарты-Маль-кяр кырал университетини тарых-филология факультетинде да бошайды. Ма бу эл школда Гайылану Тагиб пенсияга чыккызыны ишлеп турды.

Ол 1999 жылда 4-ию майда дукуманды. Урушундагы аарында дерги жигитки сер-мешти өткөн, мамыр кезиуде да көп жылланы сабилени окутуп турган огурулу адам жашаудан кеткенди. Алай аны унутууга жараык жеткенде теюлдо. Ол жашууну иги кесегин берген школга, аны туган зыны орамларындан бирине Гайылану Батталны жашы Тагибни аты аталса тийишли болук эди.

АЙШАЛАНЫ Онос, тарых илмуланы кандидаты

МОСКВАНЫ КЪОРУУЛАГАНЛА

Сууук къарда - къызыу демлешле

Белгилсимча, 1941 жылы юкюндө немисли-фашист аскерле кырылышыны ара шахарына кыаршы жууккы-лашкан эдиле. Фашист коман-довани улпу юкн жыйышты-руу эди Москваны таскачы эки миллионга жуук адам, анга эгер көп техника эм сау-ула.

Ара шахарыбгызга кыоркуу тошкенде, аскерле бла бирге фашистке кыажуу алашкан ополченелеш сюенгенди. Аладан онеки дивизион кыура-лганды. Ишчиле, инженерле, техникале, алиму, кулуургада бла искусстводна ишленге-ри дери кыюлганды. Ала аларын алмагына Кызыл Аскерини кытарыларына кыошугуван эдиле. Аланы аласмысы коммунисте бла комсомолчула болгандыла.

Ол кыыйн юкюнде Запад фронтун Аскер совети этген чакырындауа былай айтыл-ганды: «Жолдаш! Бизни кыарыбгызга улпу кыоркуу келген сагында жар аскери-ден кишилик, жигитлик, чы-дамлык ишленди. Тууган журт синизи кыур кыала болуп сюелериге эм гитлерчилени Москвага жолларын кесерге чакырды. Нызамлык, Махтукулук, хорлуга та-уеклик бусагатын бер зам-анда да болмагандына бек керекчиле.»

Москваны кыоруулуга гвардияны дивизиюла, Узакъ Востоктан аскер биригуле. Шош-океан фронтуну тенгизчи аскер бригадалары да келген эдиле. Бир сёз бла айтканда, ара шахарыбгызны ашкырткыс берме ючюн, битке кырал керошгенди. Совет Союзну көп халкларыны жашлары бла кызылары аны ата юйеринча кыоруу-лагандыла. Аланы сананга Кыабарты-Мальварны келечилери да болгандыла: кыабартыла Хашаго Гатажовке, Али Тухужев, Сагид Карданов, млькарлына - кыарындаша Чеченяны Бийил бла Жамал,

Атопланы Харун, Гилхяланы Исхак, Къубайланы Элбай, Гайылану Мухтар эм башкала. Фашист танк колоннала Волколамск шоссе бла Москвага ычмынгарга юрөш-гелеринде, аланы аларын-

Гилхяланы Исхак.

да сюелген артиллеристени сангында топуу марачуусу Гилхяланы Исхак да болганды. Кыш кыяманда ол темир ылтхын бла оюкпа кызыланды. Узакгы атуучу ауур топланы - гаубичалары - пюзонлей марачуула о-нашдырып, немисли танкка бла сермеше киргенерини юсюндөн халар айтуу эди.

Аланы арт батареялары отырындан Волколамск шосседе көп душман танк жанганды. Кышты саууга-лары - Кызыл Жүлдуну, Ата журт урушуну 1-эм II даражалы. Махтукулук юкюне дара-жалы орденири бла бирге ол «За оборону Москвы» майдал-ны өткөмчи бла ююрюктенди. Къубайланы Элбай Подмо-сковье 1941 жылда октябрь-де бир жерлерин Атопланы Харун, Кызырланы Аллах-берди, Анахаланы Мухтар бла бирге көлгөн эди. Москва юкюн сермешше нёгерлери Харун бла Мухтар өлгенди. Москваны жашы тамата лей-

танент Анатолий Новикову ротасында сержант Кулбай улпу отделенины командири эди. Кырьк экинчи жылда январьдан алы юкюндерин ол душманнга чабуул этерги алында Элбайга немисли-

Къубайланы Элбай.

лени кыоруулану ызларыны ал жаьндан разведка бар-дырырга буюрганды. Бир кыауу солдатны биресине алып, сержант жолга чык-ганды. Юшкотп кыармай дерча сууук, кар терен. Разведчиле юслерине акен, масхкалталары бла акырт-тын атайдыла - тауусуз, шыбырсыз.

Болсада немисиле да жуыкп турмай эдиле. Со-вет солдатланы эсеп, атып башлайдыла. Сууук къар да кызыу сермеш кёпге бармады. Разведчилек, гитлерчиле топ, чикомж-пультыч топкалары кылайда нёгерлерини токташды-рып, артка кыайтадыла. Бизни артиллерия алайга от ачады. Элбайны, «За ота-ву» майдал бла сауулайды-ла. Арда аны Курск дугасы сермешше этген жигитлиги Махтукулук III даражалы ордени бла белгиленгенди. Гайылану Мухтар уруш жыл-да авиацияда кыулук

этенин көлө билген да эте болмазла. Ауру бомбарди-ровщикни бөр-механиги лей-тант Гайы улпу Москваны кыоруулуга тирли кыатыш-ханды. Немислилер танк колонналарын, башха техника-

Гайылану Мухтар.

ларын, кыоруулану ызларыны бомбала бла урууга көп кере учанды. 1944 жылда мартта, тауула тууган жерлеринде, Зоран Мухтарны аты арча шохы репрессиялга тошкен баш-ха халкылары жашларында, Гайы улпу да авиациядан кет-тергенди, учарга эркилик бермегенди. Болсада Гайы улпу Мухтарны аты арча шохы рыбыны кыоруулануыны тизмелеринде кесине жер тап-чанды. Анга анда жашар жер да берген эдиле. Жарыууга, көп жашамды Москвада фарлашты.

Таулу жашла Москваны кыатында фашист аскерле-ни уятуугуна юлошорлен кыошханларыны юсюндөн кысык халарыбы аналды. Ол хорланмы улпу халкыда аралы маганасы болганды. Германлы аскерлени хорла-рык юкчю табылмалыгыны юсюндөн фашист пропаган-даны өтпорукуту дунинга ачык болган эди.

лени кыоруулану ызларыны бомбала бла урууга көп кере учанды. 1944 жылда мартта, тауула тууган жерлеринде, Зоран Мухтарны аты арча шохы репрессиялга тошкен баш-ха халкылары жашларында, Гайы улпу да авиациядан кет-тергенди, учарга эркилик бермегенди. Болсада Гайы улпу Мухтарны аты арча шохы рыбыны кыоруулануыны тизмелеринде кесине жер тап-чанды. Анга анда жашар жер да берген эдиле. Жарыууга, көп жашамды Москвада фарлашты.

Таулу жашла Москваны кыатында фашист аскерле-ни уятуугуна юлошорлен кыошханларыны юсюндөн кысык халарыбы аналды. Ол хорланмы улпу халкыда аралы маганасы болганды. Германлы аскерлени хорла-рык юкчю табылмалыгыны юсюндөн фашист пропаган-даны өтпорукуту дунинга ачык болган эди.

Мартыновкада Къалъанчы

Аппойланы Сюлемен-ни жашы Ахмат 1915 жылда Элбрус районда Көндөлдене тууганды. Урушка 1942 жылда 29-чу августта кеткенди. Кыабарты-Малькар-да кыурулган 115-чи отлы аскерини 21-чи ротасында кыулук эт-генди. Ростов тийре-синде, Мартыновканы кыатында жоюлганды.

Атаны кыарындышы Хо-лаланы Локманны жашы Магомтеге бу юкюнде 95 жыл толганды. Кызыл Аскерини тизгинлеринде кыулук этерге жаш саны жеткенде, аны Монголияга жиберилди. Юч жылдан энди юйге кетегим деп турганлай, Гергени Совет Союзга чабуулдук этгенди, деген аны халпар келеди. Магомте а насина, кыарындышана, эгелерине да писмола жазып, юйге келгилгини куууанчын бил-дирген эди.

ХОЛАЛАНЫ Марзипт.

Сөрөшкөн халкыбызны сатырында тийиш жер тапкандыла

МЕЧИПЛАН КЫЗИМ

Кызым Улуу Ата журтум башланганда, жылы келген кыял эди. Алай болганда, оо халкыны көлүмө кетирер ючкөн көрүп сёзон амагында. 1942 жылда жашын бир иргирде ойюндөн алып кетип, жогыналыны сынгазын жырычы ага да такыянда ата койгон.

Малкыраыны позте, уруш алакыалада Кызимге айлан, назмула этгенери да бошдан тийон эди. Ала, огурулу кыятыны этинде ючкөн кыяруу табыл, сен юкйеткен керти жолдан таймабыз, деген оюму айтаанда.

Урушда болган жазыучула бла бирге Кызимни ол жепилда жазыптын назмулары да бергени дурус көргөнбиз.

Немеш, румын киргендиле, Тартып алала кёзюндө. Алгын жашла кетгендиле, Кимен айтканы сёзюмө?

Кырайдыйла асмакыяны, Кыяндайла жасакыяны, Тёглоледи адам кыяны, Кыяйналады ага жаным.

Тартып, ушкоч атар амал кыялмай, Айтп, сёз бокар кыялмай, Жарлы халкыга не ючкөн келди, Жахамни да болмаз аллай.

Көл болганды бёзюмбюз, Кылмагында тёзюмбюз, Бузугылганды тизюмбюз... Кыяйтыр алгын кёзюмбюз!

Кёзкөрүп, бутгүп, кыялмайкы биз, Кыяйтыр алгын кёзюмбюз, Жадалтагыла келип ёлюм, Сау кыялганд да аны кёрор.

Этилери тойларыбыз, Котюлорле кыялармыбыз, Жку бөтине жумчуларыбыз, Барына тёзюп турайык.

Бу уруш дегенич неди? Кыяны ючкөн кёрюстоду, Жашланы кёрге эледи, Жау чыракай эридели.

Кие-кое, юол болмабыз, Кюнде бышп уулабыз. Адам деген не кючлюдо! Кылдан да тёзюмдодо!

Барам мен тенгериби бира берип, Иги да, аман да тийюпаладан.

Азат кышум, сен учуп кел берип, Алып кет мени таулагы керип!

Эки кыанатыгы эркин керип, Акъ тауларыдан учуп кел берип.

Сени кёкде кыаны душман тиймаз, Кыанатларынга кыагы жел, аыз.

Кыоркымай душманлары топларындан, Учуп кел термилген тауларымдан.

Санга бир киши да жол кёрюстоду, Санга киши сыгыр буйрукъ эмес,

Санга киши тели жоруку жазмаз, Акъярларыга тот бутгую салмаз.

Мени кесинге бек тансык этиндиг, Палаж желинден кючюл бетим.

Азат кышум, сен учуп кел берип, Алып кет мени таулагы керип!

Уруш кыанга болган эплени Башы бла аят, эркин кышумени.

Кыоркымайа атарас деп чыгыптыгы, Кыанем тёзюмдөп кел кыялмай.

Азат кышум, сен учуп кел берип, Мен термилген таулагы аят керип..

ЭКИНЧИ БЕК КЫБЫЙН КИОН ЭТИГЕН НАЗМУ
Барды да амал учуруна барын
Кыайгыны, бушуулары, налахканы
Кыайын сагышта, керюкчү чыгырып, Атсанг, ёз ёвиюнеге тиреп аны!

Унуур эдим бу кыара ючюни, Жарлы болганыран кёл аналаны,
Кёзюз болганыран кёл сабылени, Азапны, бу юол болганы кыаланы.

Унуур эдим жоюлуп, кыан жугуу
Болуп жатканыран да солдаттаны,
Болмаз эди азап чеккени жуугум,
Кёрмөз эдим палаж жакыган отпаны..

Алай жашуу кыарайды, аням кибик,
Кёзюме кыайынлык жеткен сагышта:
«Жашымса, кёл эт, башыны тут бийик!
Жашуу бош затты деме сен палахда!»

Салама керюкчү суук кыяны,
Кыарап тургандай ач кыарда кыан сагыга,
Чыдарма деп жери хар палыны,
Сёз береме жашууга аныбызга!..

ОТАРЛАНЫ КЕРИМ

Урушка дери Керимни юкчю кытабы басмаланганды. КызМАССР-ни Жазыучулары союзуу башчысы болуп турганды. Броню бола тургандай, кеси ыразалыкты бла кеткенди Улуу Ата журт уруша.

1943 жылда, ауур жаралы болуп, демобилизацияга тошкенди. Керимни уруш алакыалада тууган назмуларында Ата журтка улуу сыймеклик барды. Поэт, агитация, позунг амалданан кутулуп, ол ауур жылда окуяна терен магыназы назмула жазганды.

АНТ
Уруш келеди, топ таушула эшитиле кенде,
Заман жеткенди кызауатка атпанырга!
Экиси да фронтлагыа кетедиле

Улуу Ата журт урушу кезюнде
Кызыл Акскрини санында 1000 жазыучу болганды. Аладан 471 немисиле бла сермешеле жан бергенди.

Кыабарты-Малкырадан кызауатка
29 жазыучу кетген эди. Малкырадан уруш алакыалада болган 12-си, жигитлеча сермешип, кышларындан кыаламларын да тошоромегендиле. Ала, совет халкы фашизми хорлап, биягы мамыр жашуу кыайтырына ийнангандыла.

Тенгле, Тынгыла, Жер, сен жигитлени антарына!
Ол батырла андан артка турмаза ёмюрде. Ала, тобукыянып, ант этиле бирден:
- Ант этебиз аныбызны халал эмес,
Ант этебиз Ата журтну топурагы бла,
Аны хар ташы, кырдыгы, чапыргыгы бла!

Душманнга жол бермез ючюн - кирибиз отка,
Ёлюмню аллында да биз турмабыз артка.
Ёлсөк да - ёлорбюз, душманналы ёлпоре, Битеу дунягы мамырдык, насып келтире!

КЫЗАУАТ
Кыан кызауат барды юз алакыалада,
Эшитмеге, эшитмеге жери чыкканы,
Сермешге чакырады, жан саулукыда -
Душманнга айтырды кызауат тозюкюню дауун.

Жер - даучуду дуняны бузганлагыла,
Аяк топта малтай дуня кырадарын,
Ол излейди алдаусу базманалгага Салыргы дуняны бар бушууларын.

Бушуулары барын кёлорор кибик,
Дуняда кыайдан табылса да бозман?
Уруш бораны уа, ёлюм жыр кибик,
Улуйду, улуйду жаралы жазда.

Улусун! Ол элгендирамлаз бизни,
Келалмаз, оюкпаладан артка ата.
Биз кыоруулайбыз тууган жерибизни,
Душман танканы полперине жата.

Ахыр ууахтыда жолларыны кесе, Жауун жол, биз дуняда кетебиз,
Дуняда жандан багылы жок эсе,
Аны биз хорламга кыурман этебиз.

Барыбызны кырып чыгалмаз душман, Ёлюкериюбизни малтап ёталмаз,
Аны ууатып, чыгарып урушдан. Тозюлук бизинди. Бизниле насып, жаз!

КЫРАЙЛАШЧЫКЪ УР ИШПЕДИ
Кырайлашчыкы блиндажымы ичинде -
Чырыда, ашыгып, ур ишпеди!
Сукыяны кыарайма аны ичине,
Жюрег а: «Жаз башы, жаз башы!» - дейди.

Жыр тошдо чыпчыкылары эслерине,
Жауундук да бюрге, кёк кюкюрейди.
Жангы кырдыкыны ийслерине,
Жюрег: «Ах, жаз башы, жаз башы!» - дейди.

Билмей турганыла, душманын топ отгу тийип, топуракны ёрге союеди,
Ол жерге тошеди, шо бузка кыгып.
Жюрег: «Ах, жаралы жаз башы!» - дейди.

ла, назмуларында, халпарында, очерклеринде аны юсондөн айткандыла, битеу кыралны бирликке чакырылды.

Бизни позте да урушу жылларында
Хорламга ийнануларын билдиргенден сора да, Кавказга, Малкырага, таулагы, тууган элдерине, жуууларына сыймекликтерин айткандыла. Кызауат отуу тубюнде тууган назмуланы бир кыауумун басмалайбыз.

Уруп туралла оқыла, Горкюлдею тохтамайла Эки жандыгыгы топла. Узакыма, бийем, узакыма, Письмо окуяна бир жетсин. Атылган окъ, тилек эт, Милат тиймей, Ёлюк кетсин.

Унут юзме, Сахлы мени, Хорлам кюлдеде жетерме, Сабийни кёрюп, Кучукачылп, Кыздан гырашына ётөрме. Уруш халар тауусумаз, Алып турма ёмюрде, Бюгон а, Оюк кыорулай, Термилеме сени кёрюрге.

ЖЫРИМЕЛИ КЫАЛГАН ПИСЬМУН ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА
Кепсиз асыралып кыялганды,
Сыртны юсондо табылып, Юйден узакыда жоюлганды,
Кыара кёлери жабилып, Ма тюнеме пёсыр жазып, Жетишпалмаганды берирге, Атакадан почталыон да Онг табалмагында келирге. Алайды да, жазган писымосу Кыялганды кёлөк журжунда, Исеи уа сакталп туур Замантаны урушда.

Нек тийди санга бу сер окъ, Ол манга тийип кыялгыд, Соигенинге жазган писымонг Сол журжунда кыялганды,
Адресни кыюйганды, кыан жууп,
Кыайсы жерлеге - Билсенг а!
Этир эдим, Ала кыа куулу.

Айрып сен мени эсенг да: Жигит эди сени сойгон! Айрып эдим сойгенинге, Ол писымосу илгемде - Окъ тийгенди жюгерине. Аны ючюн дерт жетирди, Сана келгенге, аруу кыыз, Жетишпалмаганды аштенден Атыка дерс деп, аруу кыыз... Атыка энтта, Мен барам, Жетдирейим кыяны дертн! Мен жюрюктөрө, татын тенг, Кесинг жюрюктөн адетти!

ЗАЛИЙХАНЛАНЫ
Жанакыйыт
Урушу юлуну «Социалист Кыабарты-Малкыра» газетте башлап, китап басма иште да кыяйын салганды. 1943 жылда Нальчикни горкомунда кыялырла назмуларны кыараганды.

ГУРТУЛАНЫ БЕРТ
Малкырашылы профессюнал литераторларыны айнырына улуу кыяйын салганды. 30-чу жылдада усталыкы, шоллагыла кытапла жарашарыу иште да атын айтдырганды.

Улуу Ата журт уруш башланганды. Владикавказда «Совет Кыабарты-Малкыра ючюн» деген ат бла малкыра тилде газет чыгарганды. Фашисттерни мындан кыстагыстандан сора, Черек району райкомуну биринчи секретары болуп, кёчюнчюлюкрге дери ишлегенди.

Езеңде кыарны топан этип, Ачы боран улуду ташындан, Кёзюлдордоруоюн алып кыарайды, Чалбаш генерал тёш башында.

Не кече, не кюн деп тохтамай, Урушка бизни тауеп эледи, Керексиз кишини махтамай, Жигитлени санын кёл этеди.

ТАНСЫКЪ БОЛАМА
Фронтка письмо
Сен уруш отта, Мен да заводда, Кыяралыбызга жарайык, Энтта аныбыз эдик, Энтта аныбыз кыайлыкы.

Душмандан буйкыган Кюши тийюндю, Кыякындан деп, бериш этдирме Керти кюн, кыоркып, Тенгини алып, Манга сыныкылык жетдирме.

Кыяралдан айып алмазга. Эсимден кетмей Тураза, жаным! Сен хар кечке, хар юнде. Кёзюмден кетмей, Алгы бараса, Уруш бускыда, топонде.

Айып этсенг да, Тансык болма, Термиле турма санага. Кюндюз талчыгып, Кече жатсам да, Жукыламай чыгьама тангга...

Насыбым болса, Душманын хорлап, Элинге салуай кыайтыра. Кыятыр журуну Манга жазмайын Нек турганынчы айтырса.

КЮСЕМЕ, ЖАНЫМ
Фронтдан жууап
Танкла келелде, Отпа жуадура, Ташдан, теберен секире, Темир кышуда да кёкде учалла, Бугыла кибик ёкюрге.

Кыара бутуну Ичинден чыгып, Ауур бомбала ташпайла. Кёкден кызына, Уаун сыгыра, Бомбала сарнап башпайла.

Душман не кыадр Отпа сепсе да, Отуна жууап берёбиз. Ишеки тийюлюбюз: Ахыр хорлауун Бизде болурун кёрёбиз.

Алгы барабыз Отда, жалында, Душманын соре, гунч эте. Элимучу аскер - Ан берю жыйын - Башпайды ёзына кете.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

ЗАЛИЙХАНЛАНЫ
Жанакыйыт
Урушу юлуну «Социалист Кыабарты-Малкыра» газетте башлап, китап басма иште да кыяйын салганды. 1943 жылда Нальчикни горкомунда кыялырла назмуларны кыараганды.

ГУРТУЛАНЫ БЕРТ
Малкырашылы профессюнал литераторларыны айнырына улуу кыяйын салганды. 30-чу жылдада усталыкы, шоллагыла кытапла жарашарыу иште да атын айтдырганды.

Улуу Ата журт уруш башланганды. Владикавказда «Совет Кыабарты-Малкыра ючюн» деген ат бла малкыра тилде газет чыгарганды. Фашисттерни мындан кыстагыстандан сора, Черек району райкомуну биринчи секретары болуп, кёчюнчюлюкрге дери ишлегенди.

Езеңде кыарны топан этип, Ачы боран улуду ташындан, Кёзюлдордоруоюн алып кыарайды, Чалбаш генерал тёш башында.

Не кече, не кюн деп тохтамай, Урушка бизни тауеп эледи, Керексиз кишини махтамай, Жигитлени санын кёл этеди.

Халкы эркинлик ючюн жанын берип, Мурдар фашистле сойлапалады. 1944

Тайуу тууларла уруш эттеле, Бичакъ ойната, кычыра, Сахиник атла тозге кеттеле, Елген жашадан чыкына.

Тачанкала буйкыра баралла, Даурдан кыра, тыхырдыл, Пулемётла да отчу чачалла, Бүзну чачына, чыккырдыл.

Ростов тозледе уруш барды, Жахамни отча кюйдоред, Фашистлени уа кыара кыанлары Халал жериме тёгюле.

Ой, зауулыла, чытыты кишиле, Пелиуанлаыз сермешген, Уугуламбыз биз жигитлени Жауга кыача сойлоген.

Улуу Дон сууу бокыянын келеди, Ырчыча, тау башларындан. Ким халпар берим ма элперине Ылайда ёлген жашпадан.

Бир башка болмай, жер тепкена, Бомбала кёкден тоштеле, Тауу аскерни атлары позде, Иссиз кылып, кийишле.

БИЗ КЫАЙТЫРЫЗ ТАУЛАГА
Адам утосун ёлюмдөн саклап, Биз кыайтырыз таулагы. Бизни ишибиз тозюлк ючюндю, Кечкилик болмаз жуаулагы.

Ит фашисттеле урушун ачан, Ташыны кёймөбиз ташында, Рейхстаны уа уруп алырдыз да, Байракъ сюрёбиз башында.

АНАСЫНЫ ЖАШЫНА ПИСЬМОСУ
Бу кыагытым аял тизгининде, Тансыкылык салам иеме, Жауанча жаша сен кыарт Жанымдан сени союме.

Тенгичилерге салам айт менден, Саулук тилемей алгыла. Кертичи жашла болуп тургубуз, Бузулмай Совет кыалага.

Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Жигит таулула, кыардалып, Мурдар фашистле сойлапалады. Кёзлери кёкге аралып.

Тайуу тууларла уруш эттеле, Бичакъ ойната, кычыра, Сахиник атла тозге кеттеле, Елген жашадан чыкына.

Тачанкала буйкыра баралла, Даурдан кыра, тыхырдыл, Пулемётла да отчу чачалла, Бүзну чачына, чыккырдыл.

Ростов тозледе уруш барды, Жахамни отча кюйдоред, Фашистлени уа кыара кыанлары Халал жериме тёгюле.

Ой, зауулыла, чытыты кишиле, Пелиуанлаыз сермешген, Уугуламбыз биз жигитлени Жауга кыача сойлоген.

Улуу Дон сууу бокыянын келеди, Ырчыча, тау башларындан. Ким халпар берим ма элперине Ылайда ёлген жашпадан.

Бир башка болмай, жер тепкена, Бомбала кёкден тоштеле, Тауу аскерни атлары позде, Иссиз кылып, кийишле.

БИЗ КЫАЙТЫРЫЗ ТАУЛАГА
Адам утосун ёлюмдөн саклап, Биз кыайтырыз таулагы. Бизни ишибиз тозюлк ючюндю, Кечкилик болмаз жуаулагы.

Ит фашисттеле урушун ачан, Ташыны кёймөбиз ташында, Рейхстаны уа уруп алырдыз да, Байракъ сюрёбиз башында.

АНАСЫНЫ ЖАШЫНА ПИСЬМОСУ
Бу кыагытым аял тизгининде, Тансыкылык салам иеме, Жауанча жаша сен кыарт Жанымдан сени союме.

Тенгичилерге салам айт менден, Саулук тилемей алгыла. Кертичи жашла болуп тургубуз, Бузулмай Совет кыалага.

Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

КЪУЛИЙПЛАНЫ
Хажимусса

Улуу Ата журт урушка дери «Социалист Кыабарты-Малкыра» газетте ишлегенди. Кызауатка биринчи кюнлеринде кеткенди. Ленинградны блокаддан эркин этген сермешеле кы атышканды. Кызыл Жулдузун ордени, майдалла бла да саугаланганды.

Адам утосун ёлюмдөн саклап, Биз кыайтырыз таулагы. Бизни ишибиз тозюлк ючюндю, Кечкилик болмаз жуаулагы.

Ит фашисттеле урушун ачан, Ташыны кёймөбиз ташында, Рейхстаны уа уруп алырдыз да, Байракъ сюрёбиз башында.

АНАСЫНЫ ЖАШЫНА ПИСЬМОСУ
Бу кыагытым аял тизгининде, Тансыкылык салам иеме, Жауанча жаша сен кыарт Жанымдан сени союме.

Тенгичилерге салам айт менден, Саулук тилемей алгыла. Кертичи жашла болуп тургубуз, Бузулмай Совет кыалага.

Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Жигит таулула, кыардалып, Мурдар фашистле сойлапалады. Кёзлери кёкге аралып.

Тайуу тууларла уруш эттеле, Бичакъ ойната, кычыра, Сахиник атла тозге кеттеле, Елген жашадан чыкына.

Тачанкала буйкыра баралла, Даурдан кыра, тыхырдыл, Пулемётла да отчу чачалла, Бүзну чачына, чыккырдыл.

Ростов тозледе уруш барды, Жахамни отча кюйдоред, Фашистлени уа кыара кыанлары Халал жериме тёгюле.

Ой, зауулыла, чытыты кишиле, Пелиуанлаыз сермешген, Уугуламбыз биз жигитлени Жауга кыача сойлоген.

Улуу Дон сууу бокыянын келеди, Ырчыча, тау башларындан. Ким халпар берим ма элперине Ылайда ёлген жашпадан.

Бир башка болмай, жер тепкена, Бомбала кёкден тоштеле, Тауу аскерни атлары позде, Иссиз кылып, кийишле.

БИЗ КЫАЙТЫРЫЗ ТАУЛАГА
Адам утосун ёлюмдөн саклап, Биз кыайтырыз таулагы. Бизни ишибиз тозюлк ючюндю, Кечкилик болмаз жуаулагы.

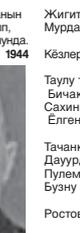
Ит фашисттеле урушун ачан, Ташыны кёймөбиз ташында, Рейхстаны уа уруп алырдыз да, Байракъ сюрёбиз башында.

АНАСЫНЫ ЖАШЫНА ПИСЬМОСУ
Бу кыагытым аял тизгининде, Тансыкылык салам иеме, Жауанча жаша сен кыарт Жанымдан сени союме.

Тенгичилерге салам айт менден, Саулук тилемей алгыла. Кертичи жашла болуп тургубуз, Бузулмай Совет кыалага.

Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Мен сёз бергемне Ата журтума Кертичи болуп турурга, Кёл кылмаганды, ийнан сен ала,
Ашыкыма, жаным, Термиле тенгини кёрюрге: Не болмазы Уаык тийюлдо Элинге кыайты келирге.

Тюбешүү

КьМР-де ич иш-лени министри-полцияны генерал-майору Игорь Ромашкин Улуу Ата журт урушунда ич ише органдары ветеранларын Хорлапмын 70-жылгыгы бла алгышлаганды.

Ветеранлагга - майдалла, сыйлы грамотала

Ветеранна кьонкылакта жагыртылган мекямла да тюбегенди. Быллай сауганы алагы полицияла байрамны алында этгенди. Аны юсюнден бизге ведомствону пресс-службасын бидиргенди.

Министр Александр Емлевич Ромашкин, Михаил Николаевич Сердюков, Иван Васильевич Соломатин эмда Сергей Фёдорович Марченко, битеу коллективни атында алгышлай, урушун кезиунде жигитликтери, андан сора жылдада жигер урунганлары ючюн ырызлыгы айтканды.

Ол ветеранлагга «1941-1945 жылда Улуу Ата журт урушда Хорлапмын 70 жыл» деген юбилей майдалла бергенди. Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламентини атында да Законлык, право ниязам жаны бла комитетни башчысы Грант Мосисини алгыш сөзле бла сөвшенгенди эмда ветеранлагга Парламентини Сыйлы грамотасын саугылаганды.

«Сау болуугуз, журметли ветеранна. Сиз жер башында мамырлыккы, жарашуулуккы, келишилуккю саклагынгыз. Сизге эм жуукчыларгыгызга саулык тилемге, жарык эм кьуанчлык келерликке кеп болсунла, - дегенди Ромашкин.

Урушун биринчи кюлеринде окумуна республикада жашагандардан 115-чи атыл дивизия кьураалганды. Аны аскерчилери Сталинградны кьатында душманны кюлюк жау аскер эмда танклары бла сөрмөшкенди, бир да болмаганды, улуу жигитлик эткенди. Душман битеу кючюн бери бурун, не бек кюрөшгөн эсе да, Сталинград шахарны кьанларын-жанларын аймак кьоруулаганды хорлайлаганды.

Ала хор орам, хар юк, турган жерлерин хар атымы ючюн да кьаты казуауат этгенди. Волга сууну жагаларында кюйсоз душманны алын тьгытталанды, ызы бла уа иги ууатталаны араларында Кьабарты-Малкьардан да кеп адам болганды. Аладан бери-Огары Баскандан ючи политрук Гьызыланы Абдул-энчи жигиттик этгенди.

Эсенле

Излеу иш тохтаатыллык тюйюлдю

КьМР-ни Граждан обществовону институтлары бла байланышка кьуруу эмда миллетлени ишлери жаны бла управленинде да Улуу Ата журт урушуну жылларында белгисиз тас болгон аскерчилерни излеу ишлери бла ишени аскерчилерни чыгарылганды. Анга атыл бардырылган жыйылууга бу ведомствону кьурукчулары, жамауат организацияланы, излеу отрядны келечилери эмда табылган аскерчилерни жуукчулары келген эдиле.

Ол акцияны Управление «Наличк шахар округда биринчи излеу отряд» деген жамауат организацияла бла бирге бытыр кьураган эди. Ол башланган кюндөн тебиреп ма шендиге дери ведомствогга республикада жашаганын 115 адам жуукчуларыны кьадрларын тохтадырыларын тилегенди. Излеу отряд, 1941-1945 жылда Улуу Ата журт урушда кьатышп, белгисиз болуп кьалган оюнуларын тапканды.

Анга излеу отрядны таматасы Андрей Степанов да кеп шартла кьошканды. «Уруш жылдада жашланы аскерге чакыра туруп, кьобуюно тукумуларында, атырында да халалга жиберилгенди. Аллай чурумла кьендоло, жарсыуга. Ала бизни ишбизге улуу чырмаулук этедеди. Биз Хорлапмын юбилейинден сора да ишбизини тохта-тырык тюйюлюз. Аны маганысы улуу болганын аныгайбыз», - дегенди.

Жыйылууда кычыуун жумуш да тамамланганды, ёсюп келген телюно патриот ниетде юйретилеу улуу кыйын салгыларны, жамауат иште тири кьатышканы ючюн бир кьауум адамга «Патриот Россия» деген майдал берилгенди. Аны бла саугалангандыны араларында урушун, урунууну, Саугуланган кючлени эмда право ниязамны саклауучу органдарны ветеранларыны (пенсиячыларыны) республиканы советини председатели Мухамед Шихабов, «Афганистанда урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Управленины башчысыны орунбасары Гьоргьокчоланы Джемболат а излеу отрядны членлерине улуу ылас этгенди. «Ахыр солдат асырапгычыны уруш тохтамайды», - деп, халкыда сөз жорюйдю. Аны барыбыз да унутурга эркин тюйюлюз. Ол себеден излеу ишле андан ары бардырылыккы эмда», - дегенди.

Жыйылууну ахырында жамауат организацианы келечилерине георгийскы лентала берилгенди. Ала алыны республикада жашаганыла юлөшери керекди.

ХОЛАЛАНЫ МАРЗИЯТ. Сурталаны автор алганды.

Ол акцияны Управление «Наличк шахар округда биринчи излеу отряд» деген жамауат организацияла бла бирге бытыр кьураган эди. Ол башланган кюндөн тебиреп ма шендиге дери ведомствогга республикада жашаганын 115 адам жуукчуларыны кьадрларын тохтадырыларын тилегенди. Излеу отряд, 1941-1945 жылда Улуу Ата журт урушда кьатышп, белгисиз болуп кьалган оюнуларын тапканды.

Жыйылууда кычыуун жумуш да тамамланганды, ёсюп келген телюно патриот ниетде юйретилеу улуу кыйын салгыларны, жамауат иште тири кьатышканы ючюн бир кьауум адамга «Патриот Россия» деген майдал берилгенди. Аны бла саугалангандыны араларында урушун, урунууну, Саугуланган кючлени эмда право ниязамны саклауучу органдарны ветеранларыны (пенсиячыларыны) республиканы советини председатели Мухамед Шихабов, «Афганистанда урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Управленины башчысыны орунбасары Гьоргьокчоланы Джемболат а излеу отрядны членлерине улуу ылас этгенди. «Ахыр солдат асырапгычыны уруш тохтамайды», - деп, халкыда сөз жорюйдю. Аны барыбыз да унутурга эркин тюйюлюз. Ол себеден излеу ишле андан ары бардырылыккы эмда», - дегенди.

Газетни келир номери 13-чо майда чыгарыккы.

Элде даражасы бийик эди

СЫР

Огары Чегем элчи жигит улапкырында бири башканын Гичени жаны Юсюп ауушханлы бийик отогузуну жый барды. Аны элчи тамалтары аны жарык сьатын эсперинде буюн да туттады.

Улуу Ата журт урушун аулакчыларына тошгөн де, Юсюп жаш адам эди. Ол 1941 жылы аягында кьураыл башлаган 115-чи атыл аскер дивизияга кьурукч этерге чакырылганды. Анга бу бөлүмюно аскерчилерини жарсыуу кьадрларын кеси буюнун да сынарга тошеди. Ушкюккө бла кьамадан башка сауулары болмаганды аты аскерчилеге уа танкка, самолётка, топка бла жалчытылганын немислени алгга барууларын тохта-тырга борч салынганды.

Башкыкы Юсюп жигит, буйруккыга кертими, тухтан ишени ахырына жеткен аскерчилерден эди. Ол бу ышларын артада, Сталинград ючюн казуауат да кьиргөзгөнди. Немисли фельдмаршал Паулюс жосурге тошгөн, аны алтынчы аскери ууатылган тында орналганды. Сент-бурни биринчи кюнонде подполковник М.С. Эхонин башчылык этген отряд таба 15-ден артык немисли танк бара эди. Аскерчилик шумуз

кезиге дери жигитча сермешгенди. Алай казуауат алган аур жаралары урушун андан ары бардырырга онг бермедиле. Тажикстанда саугууга багдыргандан сора, Юсюпо андан ары аскерге жарамганын белгиле, 1943 жылда ююно ашырадыла.

Жигитлиги ючюн аны Ата журт урушун ординени 1-чи эм 2-чи даражаларына, он аскерчилеге берилген бек сыйлы Кьызыл Байраккы ординени да тийишли кьиргөргөнди. Аладан сора да, «Кавказны кьоруулаганы ючюн», «Сталинградды

кьоруулаганы ючюн» эмда «Германияда хорлам ючюн» майдалла да жашагандыла ветеранын кьекюргөн. Ала журтха кьайтхандан сора ол тууган элини душман чакханд молкон алгысы ююне этерге тири кьушуды. Ол советни секретары болуп ишлегенди. 1944 жылда уа ол бир торло терелиги болмаганды тауу халкы бла Орта Азияга кьорюлуп, 13 жылны киши жеринде жашаганды.

Урушун биринчи кюлеринде окумуна республикада жашагандардан 115-чи атыл дивизия кьураалганды. Аны аскерчилери Сталинградны кьатында душманны кюлюк жау аскер эмда танклары бла сөрмөшкенди, бир да болмаганды, улуу жигитлик эткенди. Душман битеу кючюн бери бурун, не бек кюрөшгөн эсе да, Сталинград шахарны кьанларын-жанларын аймак кьоруулаганды хорлайлаганды.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

Миллет тууган журтунга кьайтарылгандан сора Огары Чегемни, аны мюлкюн айнытуу жагы бла ишени жангандан башлайды.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

атাকাга кьетюргенди. Жаралы болуп тургундай, жарасын бир кьолу бла кьысып, башкысы бла атчанын тохтамаганды. Экинчи кьара жаралы болгандан сора да, жерге жатып, атыргандай турганды.

Тайкеллик

Нёгерлерин дайым атакага кетюргенди

Гитлерчи уучуучуланы ууатыуга, 1941-1945 жылда Улуу Ата журт урушда Хорлапмын келтиргени Кьабарты-Малкьарны халкылары да улуу кыйын салгандыла. Аны жашлары бла кьызлары битеу фронтла да жигитлери сөрмөшкенди, батырлыккы юлгюлерин кьиргөзгөнди.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

1942 жылда 22-чи августта 115-чи атыл дивизияны бөлүмюккө, командованыны буйругуун толтура, Цаган-Нуруу кьа-

болгандыла. Алары артларанда - Волга, Сталинград. Артка кетер онг жоккы. Хал кыйынга айлана тебирегенде, комсомол башчыла Гьызыланы Абдул да Гончаренко, танклагга кьажуауу гранаталаны кьыларында тутуп, олодон чыккыргандыла да:

Гьызы улу да экинчиши жангырады. Алары жигитликлери кьелгендирген аскериле фашистлени атакарлары тохтачандыла.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

«Жолдашла, артка бир атам да этерге жарарыккы тойюлдо! Фашист мурдарланы кьыргызы!» - деп кьыргыргандыла. Сора Гончаровкю гранатаны танк тюбюне атады.

ТУУДУКЪЛА

«Аппама ушарга итинеме»

Бу кюнолде Хабаз эмде 7-чи класкы окуучуу Гьергаланы Шамши редакцияга писемю жибергенди. Анда ол аптасын Гюйюланы Шамшины жашы Батталаны юсюнден жазады. «Мени аппам Кырарай-Черек Республиканы Схауат элинде 1918 жылда турган эди. Ол заманда орта билим да анда алганды. Жыл саны жеткенде уа, аны Кьызыл Аскерге чакырадыла. Ахшы кьурукч эткени ючюн ол кьысыз таманын ичинде сержант чын да алды.

Кышкыли ючюн аппамны Кьызыл Жүлдуну ординени тийишли кьоредиле. Болсада ол, аур жаралы болуп, госпитальга тошеди. Алай бла саугасын аламай кьалды.

Госпитальдан чыккыргандан сора, Шимал-Кавказ аскер округда политрук курсланы бошоткандан сора Южуну фронтха тошеди. Анда уа батареены политчастаны командирини орунбасарыны кьурукчун толтурады.

Уруш бошалгандан сора уа, Армавирде ветераннар тейлекунуу бошан. Кьабарты-Малкьар Республиканы Кирибальк элинде мал доктор болуп ишлегенди. Алгандан жаралары топ окулканы чакыраган кесеклери этине кирип, аны кеп кыйнагандыла. 1987 жылда ол рунидан кеткенди. Мен аны бла өлтөмөнү.

Ислам аскер бөлүмдө бир-гесине кьурукч этген тапу жашланы юсюнден жорек ырызлыкка айтады. Алары арасында ол Кенделенден Эвденланы Аланы, Кышкытаудан Мызыланы Аоктын, Проладан районда Мызыланы Заурун теглик эте билгенди. Ала да аскер хазырыккы юйренинде ачыла болгандарын энчи чьерттени.

Кьурукчун бошар-бошамаз а Улуу Ата журт уруш да башланганды. Биринчи кюндөн окумуна ол казуау-

атка киришгенди. Бир кюн аппам кьурукч этген аскер бөлүм Бригис агычада кьурукч тошеди, бөлүмю командири аур жаралы болды. Ол заманда оюноу ол кеси буюнуна алады. Терк окумуна терек бутакыладан басыч элип, жаралы командирини анга салдырады, суй айгга жуукч жатып чыккыргандан сора аны ююно, отпускка ашырадыла. Болсада ол кезимде кьарачыйланы тууган жерлеринден кьорюл туугандары себет ки Кьазахстанга барырга тошеди. Анда анасын, ата-гасын, эгечин, кьырандашын излей кеп кыйналады.

Уруш бошалгандан сора уа, Армавирде ветераннар тейлекунуу бошан. Кьабарты-Малкьар Республиканы Кирибальк элинде мал доктор болуп ишлегенди. Алгандан жаралары топ окулканы чакыраган кесеклери этине кирип, аны кеп кыйнагандыла. 1987 жылда ол рунидан кеткенди. Мен аны бла өлтөмөнү.

Ислам аскер бөлүмдө бир-гесине кьурукч этген тапу жашланы юсюнден жорек ырызлыкка айтады. Алары арасында ол Кенделенден Эвденланы Аланы, Кышкытаудан Мызыланы Аоктын, Проладан районда Мызыланы Заурун теглик эте билгенди. Ала да аскер хазырыккы юйренинде ачыла болгандарын энчи чьерттени.

Ислам аскер бөлүмдө бир-гесине кьурукч этген тапу жашланы юсюнден жорек ырызлыкка айтады. Алары арасында ол Кенделенден Эвденланы Аланы, Кышкытаудан Мызыланы Аоктын, Проладан районда Мызыланы Заурун теглик эте билгенди. Ала да аскер хазырыккы юйренинде ачыла болгандарын энчи чьерттени.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүмю председатели Тимур Жайылыуу да тийишли болганды. Наличк шахар округда биринчи излеу отрядны башчысы Андрей Степановх уа сыйлы белги берилгенди.

Урушуну, башка кьаугылан ветеранларыны союзу» Битеуроссей жамауат организацианы регион бөлүм